

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: «Формування антикорупційної політики в Україні:
досягнення та проблеми»

Виконав:
студент групи ПУ21-1
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Ємельянов Н. Ю.

Керівник: к. держ. упр., доцент
кафедри публічного управління та
митного адміністрування
Голоха Л. Ф.

Рецензент: завідувач кафедри
державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»,
д. держ. упр., професор
Чикаренко І. А.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет / ННІ	<u>управління</u>
Кафедра	<u>публічного управління та митного адміністрування</u>
Рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
Спеціальність	<u>281 «Публічне управління та адміністрування»</u>
Освітня програма	<u>публічне управління та адміністрування</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління
та митного адміністрування

_____ / Антонова О. В. _____ /
« _____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
здобувачу вищої освіти**

Ємельянову Ніку Юрійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Формування антикорупційної політики в Україні: досягнення та проблеми»

керівник роботи: Голоха Любов Федорівна, к.держ. упр.,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по УМСФ
від «30» квітня 2025 року № 314кс

2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру: 11 червня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: законодавча база антикорупційної політики в Україні; навчальна та наукова література; офіційні статистичні дані Державної судової адміністрації щодо кількості кримінальних проваджень та судових рішень у корупційних справах; аналітичні матеріали відповідної тематики науково-дослідних організацій, інформаційних агентств та громадських організацій; офіційні сайти НАБУ, НАЗК, САП, НАДС та ін.

4. Зміст роботи (перелік питань для розробки): розглянути теоретичні засади антикорупційної політики; проаналізувати стан нормативно-правового та інституційного забезпечення антикорупційної політики в Україні; проаналізувати діяльність антикорупційних органів та оцінити ефективність реалізації антикорупційних заходів в Україні; узагальнити зарубіжний досвід боротьби з корупцією та виявити можливості використання його в нашій країні; визначити перспективи розвитку антикорупційної політики в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу: не передбачено.

6. Дата видачі завдання 27 січня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення теми кваліфікаційної роботи	22.01.2025	
2.	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	27.01.2025	
3.	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	16.02.2025	
4.	Збір та обробка статистичних і звітних даних	2.03.2025	
5.	Проведення розрахунків та аналізу	7.03.2025	
6.	Написання вступу	10.03.2025	
7.	Написання розділу 1	24.03.2025	
8.	Написання розділу 2	21.04.2025	
9.	Написання розділу 3	23.05.2025	
10.	Підготовка висновків	29.05.2025	
11.	Оформлення роботи	2.06.2025	
12.	Подання на кафедру електронного варіанту роботи	6.06.2025	
13.	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	9.06.2025	
14.	Подання на кафедру кваліфікаційної роботи	11.06.2025	

Здобувач освіти

(підпис)

Ємельянов Н. Ю.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Голоха Л. Ф.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Смельянов Н.Ю. Формування антикорупційної політики в Україні: досягнення та проблеми.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2025.

Метою бакалаврської роботи є наукове обґрунтування теоретичних та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення антикорупційної політики в Україні.

У роботі досліджено сутність корупції як системного соціального явища та складові ефективної антикорупційної політики, визначено ключові принципи її побудови та функціонування. Проаналізовано нормативно-правові акти. Визначено роль НАЗК у перевірці електронних декларацій, повноваження НАБУ в розслідуванні економічних злочинів, функції ДБР у кримінальному провадженні та завдання АРМА з управління арештованими активами. Узагальнено зарубіжний досвід цифрової прозорості. Здійснено оцінку ефективності реалізації антикорупційних заходів в Україні. Виявлено та охарактеризовано основні проблеми в процесі формування антикорупційної політики в Україні.

Визначено напрями вдосконалення антикорупційного законодавства та інституційного забезпечення. Запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання, розбудови електронного моніторингу та зміцнення інституційної автономії органів протидії корупції в Україні.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, антикорупційні органи, антикорупційне законодавство, інституційна спроможність антикорупційних органів, запобігання корупції, цифрові технології.

SUMMARY

Yemelyanov N.Y. Formation of anti-corruption policy in Ukraine: achievements and challenges.

Bachelor's qualification thesis for obtaining an educational degree in specialty 281 «Public Administration». University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The purpose of the bachelor's thesis is to scientifically substantiate theoretical and develop practical recommendations for improving anti-corruption policy in Ukraine.

The essence of corruption as a systemic social phenomenon and components of an effective anti-corruption policy are investigated in the work, the key principles of its construction and functioning are identified. The author analyses the legal acts of Ukraine. The role of the NACP in verifying e-declarations, the powers of the NABU in investigating economic crimes, the functions of the SBI in criminal proceedings, and the tasks of the ARMA in managing seized assets are also considered. Foreign experience of digital transparency is assessed. The effectiveness of anti-corruption measures in Ukraine was assessed. The main problems in the process of forming anti-corruption policy in Ukraine were identified and characterized.

The directions for improving anti-corruption legislation and institutional support are identified. Practical recommendations are proposed for improving legal regulation, developing electronic monitoring, and strengthening the institutional autonomy of anti-corruption bodies in Ukraine.

Keywords: corruption, anti-corruption policy, anti-corruption bodies, anti-corruption legislation, institutional capacity of anti-corruption bodies, corruption prevention, digital technologies.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	7
1.1. Поняття, сутність та принципи антикорупційної політики	7
1.2. Форми, причини та наслідки корупції у сфері публічного управління.....	13
1.3. Методи та підходи до дослідження антикорупційної політики	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	26
2.1. Законодавча база антикорупційної політики України: сучасний стан і проблеми застосування	26
2.2. Діяльність антикорупційних органів: досягнення та виклики.....	32
2.3. Оцінка ефективності реалізації антикорупційних заходів в Україні	38
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	44
3.1. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією та можливості його імплементації в Україні.....	44
3.2. Використання цифрових технологій та інструментів прозорості у боротьбі з корупцією	50
3.3. Удосконалення антикорупційного законодавства та оптимізація діяльності антикорупційних органів в Україні.....	55
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

У сучасних умовах побудови демократичної правової держави антикорупційна політика набуває виняткової ваги, адже корупція підриває соціально-економічний розвиток, шкодить інституційній спроможності публічної влади та знижує рівень довіри громадян до держави.

За даними Transparency International, у 2024 р. Україна отримала 35 балів із 100 за Індексом сприйняття корупції, що свідчить про збереження значних корупційних ризиків у публічній сфері [19]. Серед системних причин української корупції – інституційна слабкість, низька ефективність державного управління та прогалини в регуляторних механізмах.

Актуальність теми дослідження обумовлена насамперед тим, що корупція залишається одним із найсерйозніших викликів для розвитку правової держави в Україні, отже, потребує безперервного вдосконалення антикорупційної політики на основі новітніх наукових напрацювань.

Різноманітні аспекти формування антикорупційної політики в Україні досить активно досліджуються вітчизняними та зарубіжними науковцями. Серед вітчизняних вчених антикорупційну політику вивчали С. Охонько, С. Лукашевич., А. Білоус, Б. Головкін, В. Пряміцин, А. Ніколюк, В. Нонік та ін. На особливу увагу заслуговують роботи зарубіжних науковців, зокрема J. Campos, S. Pradhan, K. Artello, J. Albanese, A. Geva-Kleinberger, S. Leifer.

Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення антикорупційної політики в Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких завдань:

- визначити поняття, сутність та принципи антикорупційної політики;
- проаналізувати нормативно-правові засади антикорупційної політики в Україні;

- охарактеризувати діяльність антикорупційних органів, визначити їх досягнення та виявити виклики;
- узагальнити зарубіжний досвід боротьби з корупцією та виявити можливості використання його в Україні;
- визначити перспективи розвитку антикорупційної політики в Україні та запропонувати практичні рекомендації щодо її удосконалення.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються у процесі формування та реалізації антикорупційної політики в Україні

Предмет дослідження – досягнення та проблеми формування антикорупційної політики в Україні.

Методи дослідження обиралися з урахуванням комплексного підходу до вивчення антикорупційної політики та забезпечення максимальної об'єктивності висновків. Формально-юридичний (догматичний) метод застосовувався для детального аналізу структури та логіки правових норм, зокрема положень Законів України «Про запобігання корупції», «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» та глави 13-А КУпАП, що надало змогу виявити внутрішні зв'язки та протиріччя в законодавстві. Порівняльно-правовий метод використовувався для зіставлення національної системи антикорупційних механізмів із положеннями Конвенції ООН проти корупції та рекомендаціями GRECO, що дозволило визначити прогалини імплементації міжнародних стандартів і обґрунтувати напрями їх адаптації.

Історико-правовий метод забезпечив дослідження становлення та еволюції антикорупційних інститутів в Україні від періоду ратифікації Конвенції ООН проти корупції до прийняття останніх стратегічних документів, що дало змогу простежити закономірності та етапи реформування правового поля. Системний метод дозволив оцінити взаємозв'язки між превентивними, контролюючими й каральними механізмами антикорупційної політики, визначити їхній синергетичний ефект і виявити «вузькі місця» координації дій спеціалізованих органів.

Статистичний метод застосовано для обробки даних Державної судової адміністрації щодо кількості кримінальних проваджень та судових рішень у

корупційних справах, що надало емпіричну основу для оцінки ефективності законодавчих змін. Обґрунтування вибору зазначених методів полягає в тому, що поєднання кількісних (статистичний) та якісних (формально-юридичний, порівняльно-правовий) підходів, доповнене системним, історико-правовим та діалектичним аналізом, забезпечує багатовимірність дослідження й гарантує достовірність та об'єктивність отриманих результатів і висновків. Такий комплексний методологічний арсенал дозволив не лише виявити теоретичні лакуни та практичні бар'єри, а й запропонувати збалансовані рекомендації для підвищення ефективності антикорупційної політики в Україні.

Логіка проведеного дослідження зумовила структуру бакалаврської роботи: вступ, три розділи (дев'ять підрозділів), висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки. Список використаних джерел налічує 86 найменувань, у тому числі 18 – іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Поняття, сутність та принципи антикорупційної політики

Корупція є однією з найбільших загроз ефективному функціонуванню державних інституцій, оскільки вона підриває основи верховенства права, порушує принципи справедливості та неупередженості, а також призводить до неефективного розподілу ресурсів. У сфері публічного управління корупція набуває особливої гостроти, оскільки сприяє зниженню якості державних послуг, зменшенню рівня довіри громадян до влади та уповільненню соціально-економічного розвитку країни. Саме тому формування ефективної антикорупційної політики є ключовим інструментом протидії цьому явищу та необхідною передумовою побудови прозорої, відповідальної та підзвітної системи публічного управління.

Антикорупційна політика спрямована на запобігання, виявлення та мінімізацію корупційних ризиків, що дозволяє державі реалізовувати управлінські функції відповідно до принципів законності, справедливості та рівності перед законом [1, с. 17]. Її ефективність безпосередньо впливає на рівень прозорості державних рішень, підзвітність посадових осіб та можливість громадян брати активну участь у процесах управління. Крім того, належно розроблена та впроваджена антикорупційна політика сприяє зміцненню правових механізмів захисту суспільних інтересів, підвищенню ефективності державного управління та зниженню адміністративних бар'єрів для ведення підприємницької діяльності.

Антикорупційна політика є складним багатогранним явищем, і в науковій літературі її визначення варіюється залежно від обраного підходу. Дослідники аналізують цю політику з різних точок зору, що дозволяє глибше зрозуміти її сутність, механізми реалізації та вплив на суспільство. Основними науковими

підходами до визначення антикорупційної політики є інституційний, нормативно-правовий, системний і соціально-культурний.

Інституційний підхід трактує антикорупційну політику як діяльність державних органів, спрямовану на створення та впровадження механізмів протидії корупції. У цьому контексті головну роль відіграють спеціалізовані органи, такі як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Вони реалізують антикорупційні заходи через моніторинг фінансових потоків, контроль за доброчесністю посадовців, розслідування корупційних злочинів та забезпечення невідворотності покарання. Інституційний підхід також включає механізми координації між державними структурами, співпрацю з громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Одним із ключових аспектів цього підходу є незалежність антикорупційних органів, що дозволяє їм ефективно виконувати свої функції без політичного тиску [2, с. 80-81].

Нормативно-правовий підхід у свою чергу зосереджується на правових інструментах боротьби з корупцією. Він акцентує увагу на тому, що антикорупційна політика має бути закріплена на рівні законодавства та відповідати міжнародним стандартам. Основними нормативними актами, що регулюють антикорупційну діяльність в Україні, є Закон України «Про запобігання корупції» [6], Кримінальний кодекс України [44], а також міжнародні договори, такі як Конвенція ООН проти корупції та антикорупційні директиви Європейського Союзу. У межах цього підходу важливе значення мають антикорупційні механізми, такі як декларування доходів і майна посадовців, механізми контролю за конфліктом інтересів, відкритий доступ до державної інформації, судові процедури щодо розгляду корупційних справ [3, с. 20]. Юридична чіткість і відповідність норм міжнародним стандартам є ключовими факторами ефективності антикорупційної політики.

Системний підхід розглядає антикорупційну політику як комплексний феномен, що охоплює правові, економічні, соціальні та етичні аспекти. У

межах цього підходу корупція розглядається як багатовимірне явище, що має глибокі причини, зокрема недостатній рівень доброчесності в суспільстві, низьку якість державного управління, нерозвинену судову систему та відсутність належного громадського контролю. Відповідно, боротьба з корупцією не може обмежуватися лише ухваленням законів або створенням антикорупційних органів. Вона має включати економічні стимули для доброчесної поведінки, реформування системи управління, підвищення ефективності правоохоронних органів, створення механізмів незалежного моніторингу та забезпечення активної участі громадян у формуванні державної політики. Таким чином, системний підхід передбачає узгодженість та взаємозв'язок різних заходів, що спрямовані на подолання корупції в довгостроковій перспективі.

Соціально-культурний підхід наголошує на важливості формування антикорупційної культури та підвищення рівня громадянської свідомості. Корупція, згідно з цим підходом, є не лише правопорушенням, а й соціальним явищем, що вкорінене в суспільній свідомості, традиціях і моральних нормах. Антикорупційна політика, відповідно, має не лише каральний, а й виховний характер, спрямований на зміну суспільного сприйняття корупції [4, с. 24]. У цьому контексті важливими є освітні програми, що формують у молоді негативне ставлення до хабарництва, підвищення прозорості влади через відкриті дані, підтримка незалежних медіа та журналістських розслідувань, а також активна участь громадян у процесах контролю за діяльністю державних структур. Досвід розвинених країн показує, що низький рівень корупції є результатом не лише суворих законів, а й високих морально-етичних стандартів у суспільстві.

Щодо офіційних визначень антикорупційної політики, то згідно з Конвенцією ООН проти корупції (2003), антикорупційна політика охоплює комплекс заходів, що включає як державні, так і недержавні ініціативи, спрямовані на запобігання корупції, її виявлення та усунення [5]. У цьому документі підкреслюється важливість забезпечення відкритості та підзвітності

державного управління, а також наголошується на необхідності співпраці між державним та приватним секторами у боротьбі з корупцією. Особливий акцент робиться на запровадженні ефективних механізмів контролю за фінансами державних установ, формуванні незалежних антикорупційних органів та створенні умов для залучення громадянського суспільства до процесу моніторингу діяльності державних структур. Конвенція також встановлює міжнародні стандарти щодо криміналізації корупційних правопорушень, процедур повернення незаконно отриманих активів та підвищення рівня доброчесності серед посадових осіб.

А якщо аналізувати визначення поняття антикорупційної політики на державному рівні, то можемо побачити, що Закон України «Про запобігання корупції» визначає антикорупційну політику як діяльність держави, спрямовану на усунення передумов для виникнення корупційних ризиків, мінімізацію їхніх наслідків та створення механізмів, що забезпечують прозорість і підзвітність органів влади [6]. У цьому нормативному акті закріплено основні принципи антикорупційної політики, серед яких верховенство права, рівність громадян перед законом, невідворотність покарання за корупційні правопорушення, відкритість і доступність інформації про діяльність органів влади.

Антикорупційна політика є складним багатовимірним явищем, яке поєднує правові, управлінські та соціальні механізми, що спрямовані на запобігання, виявлення та подолання корупції. У правовому аспекті вона передбачає створення та вдосконалення законодавчої бази, яка регулює запобігання корупційним проявам, встановлює чіткі етичні стандарти для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування і передбачає ефективні санкції за порушення. Наприклад, Закон України «Про запобігання корупції» [6] визначає ключові принципи та механізми боротьби з корупцією, включаючи вимоги щодо фінансового контролю, запобігання конфлікту інтересів та врегулювання питань доброчесності в публічному управлінні.

З управлінської точки зору антикорупційна політика передбачає створення інституційної системи, здатної ефективно виконувати функції контролю та запобігання корупції. Зокрема, в Україні діють Національне агентство з питань запобігання корупції, яке відповідає за контроль за деклараціями чиновників та формування антикорупційної стратегії, Національне антикорупційне бюро України, що займається розслідуванням корупційних злочинів, та Вищий антикорупційний суд, який ухвалює рішення у справах, пов'язаних із корупцією. Управлінський аспект також охоплює механізми внутрішнього контролю в державних установах, систему державного аудиту, моніторинг публічних фінансів та забезпечення прозорості в діяльності органів влади [7, с. 65-66].

Соціальний вимір антикорупційної політики спрямований на формування культури нетерпимості до корупції в суспільстві, підвищення рівня правової свідомості громадян і залучення громадськості до контролю за діями влади. Це включає освітні програми, спрямовані на виховання доброчесності серед молоді, антикорупційні ініціативи громадських організацій та незалежну журналістику, яка допомагає викривати корупційні схеми. Важливу роль відіграє цифровізація публічних послуг, що мінімізує контакти громадян із чиновниками, а отже, зменшує можливості для корупції. Наприклад, система електронних закупівель Prozorro зробила процес державних тендерів більш відкритим і конкурентним, що значно ускладнило корупційні маніпуляції [8].

Антикорупційна політика базується на низці фундаментальних принципів, які визначають її ефективність, цілісність і здатність до довготривалого впливу на всі сфери суспільного життя. Ці принципи не тільки окреслюють загальні підходи до боротьби з корупцією, а й формують основу для прийняття конкретних управлінських рішень та стратегій. Одним із ключових принципів є верховенство права та законність, які передбачають, що всі державні органи, посадові особи та громадяни повинні діяти відповідно до закону. Будь-які антикорупційні заходи мають реалізовуватися виключно в межах правового поля, що унеможливорює свавільне застосування норм,

запобігає зловживанням владою та забезпечує єдині правила для всіх. Відповідно, ефективна антикорупційна політика передбачає не тільки ухвалення якісного законодавства, а й його належне виконання, що має гарантувати відповідальність за порушення встановлених норм.

Прозорість та відкритість є ще одним важливим принципом, який безпосередньо пов'язаний із попереднім. Чим більш доступною є інформація про діяльність органів влади, тим складніше приховати корупційні схеми та зловживання. Відкритість публічного управління забезпечує можливість громадянського контролю, що зменшує ризики виникнення корупційних діянь. Науковець С. Лукашевич зазначає, що оптимальне функціонування цього принципу вимагає створення дієвих механізмів доступу до інформації, зокрема публічного оприлюднення даних про бюджетні витрати, державні закупівлі, майно та доходи посадовців, ухвалені рішення та інші важливі аспекти державної діяльності [9, с. 94]. Таким чином, прозорість не лише зменшує ймовірність корупційних проявів, а й сприяє формуванню довіри громадян до влади та підвищує ефективність публічного управління.

Безпосередньо пов'язаним із прозорістю є принцип підзвітності, який вимагає, щоб усі посадові особи та державні інституції відповідали за свої дії перед суспільством. Це означає, що чиновники повинні не лише діяти згідно з законом, а й пояснювати та обґрунтовувати свої рішення, доводячи їхню правомірність та доцільність. Громадський контроль та незалежний аудит є важливими елементами реалізації цього принципу, оскільки вони дозволяють оцінювати ефективність антикорупційних заходів і виявляти можливі порушення. Крім того, підзвітність включає наявність ефективних механізмів реагування на факти корупції, що забезпечує реальне покарання винних та відновлення справедливості [9, с. 95].

Важливим доповненням до підзвітності є принцип невідворотності покарання. Якщо покарання за корупційні правопорушення є вибіркоvim або неефективним, це формує в суспільстві відчуття безкарності та сприяє поширенню корупційних практик. Саме тому антикорупційне законодавство

має забезпечувати жорстку відповідальність за такі дії, що включає ефективне розслідування, судовий розгляд і справедливе покарання. Водночас цей принцип неможливо реалізувати без незалежної судової системи, оскільки політичний або адміністративний тиск на правоохоронні органи може суттєво вплинути на справедливість розгляду корупційних справ [10, с. 4].

Принцип незалежності антикорупційних органів є ще одним важливим елементом, без якого неможливо досягти реальних змін. Державні установи, що відповідають за боротьбу з корупцією, повинні мати гарантовану незалежність від політичного впливу, що передбачає захист від тиску з боку владних структур. Ефективна реалізація цього принципу потребує чіткої законодавчої бази, що визначає їхні повноваження, механізми фінансування та кадрову політику. Досвід міжнародної практики показує, що незалежність антикорупційних органів значно підвищує їхню ефективність і сприяє об'єктивному розгляду корупційних справ.

Зрештою, усі ці принципи взаємопов'язані між собою та доповнюють один одного, утворюючи комплексну систему, що забезпечує ефективне функціонування антикорупційної політики. Лише за умови їхнього дотримання можна сформувати стійку антикорупційну культуру, підвищити рівень довіри громадян до державних інституцій та забезпечити реальне зниження рівня корупції.

1.2. Форми, причини та наслідки корупції у сфері публічного управління

Корупція у публічному управлінні є багатогранним явищем, яке включає різні форми прояву. Найпоширенішими серед них є хабарництво, що передбачає отримання або вимагання посадовими особами неправомірної вигоди за виконання чи невиконання певних службових обов'язків, протекціонізм та кумівство, які виражаються у призначенні на посади або наданні певних переваг особам на підставі особистих зв'язків, а не професійних

якостей. Іншою розповсюдженою формою є зловживання владою, коли чиновники приймають рішення, що суперечать інтересам суспільства або держави, але сприяють їхньому особистому збагаченню чи посиленню впливу.

Причини корупції в публічному управлінні мають комплексний характер і включають низку політичних, економічних та соціальних факторів. Одним із ключових чинників на думку А. Білоуса є недосконалість законодавчої бази та слабкість механізмів контролю, що створює умови для безкарності корупційних діянь [11, с. 25]. Крім того, низький рівень оплати праці державних службовців, особливо на середньому та нижчому рівнях управління, може стимулювати їх до зловживання посадовими повноваженнями. Важливу роль відіграє й недостатній рівень громадського контролю, який ускладнює викриття та покарання корупціонерів. Негативним чинником є також збереження неформальних відносин між чиновниками та бізнесом, що сприяє ухваленню рішень на користь певних зацікавлених груп, а не суспільства в цілому.

Корупція у сфері публічного управління проявляється у різних формах, кожна з яких має свої особливості та негативні наслідки для суспільства. Вона руйнує довіру громадян до органів влади, сприяє неефективному використанню державних ресурсів та створює нерівні умови для різних груп населення. Основними формами корупції є хабарництво, зловживання владою, незаконний лобізм, конфлікт інтересів та маніпуляції у сфері державних закупівель, і кожна з них відіграє значну роль у поглибленні корупційних процесів.

Однією з найбільш поширених і водночас найочевидніших форм корупції є хабарництво. Воно передбачає отримання чи надання неправомірної вигоди посадовій особі за ухвалення певного рішення або невиконання службових обов'язків. Хабар може мати різні форми – гроші, майно, послуги чи навіть кар'єрні привілеї. Відсутність належного контролю та безкарність корупційних дій призводять до того, що хабарництво стає нормою у багатьох сферах публічного управління. У результаті страждає суспільство: замість прозорого конкурсу на посаду перемагає той, хто заплатив більше, а тендер на

будівництво доріг виграє компанія, що надала хабар, а не та, яка пропонує якісніші послуги [12, с. 16].

Тісно пов'язане з хабарництвом зловживання владою, яке проявляється у використанні службового становища в особистих інтересах або для надання переваг певним особам чи групам. Це може бути незаконне сприяння бізнесу, призначення на посади за протекцією або надання державних ресурсів у приватних цілях. Коли посадові особи діють не в інтересах суспільства, а заради власної вигоди, це підриває основи правової держави та справедливого управління. Зловживання владою часто залишається безкарним через кругову поруку серед чиновників, що лише посилює проблему.

Ще однією серйозною формою корупції є незаконний лобізм – прихований вплив на державні рішення в інтересах окремих осіб або корпорацій. На відміну від офіційного лобізму, який передбачає відкриту взаємодію з владою в межах законодавчих норм, незаконний лобізм здійснюється через неформальні домовленості, корупційні зв'язки та фінансові стимули. Це може включати таємні зустрічі з чиновниками, підкуп законодавців або маніпуляції з нормативними актами для отримання вигідних умов ведення бізнесу [13, с. 328]. Наслідком такого лобіювання є ухвалення законів чи рішень, що не враховують інтереси суспільства, а слугують виключно вузькому колу осіб.

Конфлікт інтересів – ще одна поширена форма корупції, що виникає, коли особисті чи сімейні інтереси посадової особи впливають на прийняття нею офіційних рішень. Це може проявлятися, наприклад, у призначенні родича на високу посаду, виділенні державного фінансування компанії, що належить друзям чиновника, або укладанні контракту з фірмою, до якої має відношення сам державний службовець чи посадова особа місцевого самоврядування. Нерідко конфлікт інтересів є початковим етапом більш серйозних корупційних схем, оскільки відсутність контролю за цими ситуаціями дозволяє чиновникам ухилятися від відповідальності та отримувати неправомірні вигоди.

Окрему загрозу для публічного управління становлять маніпуляції у сфері державних закупівель. Оскільки державні контракти часто передбачають значні фінансові витрати, вони стають об'єктом корупційних схем. До найпоширеніших маніпуляцій належать змова між учасниками тендеру, підтасовка конкурсної документації, встановлення дискримінаційних умов для учасників або навіть пряме розкрадання бюджетних коштів через фіктивні договори. Такі корупційні схеми призводять до того, що державні гроші неефективно витрачаються, а товари чи послуги, закуплені для державних потреб, часто є низької якості або завищені в ціні.

Крім зазначених основних форм корупції, існують також фаворитизм, непотизм та клієнталізм, які проявляються в призначенні на посади або розподілі ресурсів на основі особистих зв'язків, а не професійної компетентності. У таких випадках державний апарат перетворюється на систему закритих привілеїв, що блокує розвиток чесної конкуренції та сприяє деградації управлінських структур.

Усі ці форми корупції не лише завдають економічних збитків, а й спричиняють соціальну несправедливість, підривають довіру до державних інституцій та гальмують розвиток демократичного суспільства. Подолання корупції вимагає комплексного підходу: посилення правових норм, прозорого публічного управління, цифровізації адміністративних процесів, а також активної участі громадян у контролі за діяльністю влади. Тільки за умови системної боротьби з корупційними проявами можливо створити ефективну, відкриту та підзвітну державу, що працюватиме на благо всього суспільства.

Науковці та експерти розглядають корупцію через призму різних концепцій, які допомагають пояснити її причини, механізми функціонування та шляхи подолання.

Один із ключових підходів – теорія «принципала-агента», яка пояснює корупцію як наслідок делегування владних повноважень. Відповідно до цієї теорії, суспільство (принципал) делегує повноваження державним службовцям (агентам), які повинні діяти в інтересах громадян. Проте через інформаційну

асиметрію та відсутність ефективного контролю агенти можуть використовувати своє становище у власних цілях, порушуючи принципи доброчесності та законності. Наприклад, чиновник може ухвалювати рішення, керуючись особистою вигодою або інтересами третіх осіб, а не суспільним благом [14, с. 9]. Це призводить до спотворення політики, неефективного розподілу ресурсів і зниження рівня довіри до державних інституцій.

Не менш важливою є теорія колективної дії, яка підкреслює, що корупція є результатом соціальної взаємодії, в якій індивіди втрачають мотивацію до чесної поведінки через загальне переконання в неефективності боротьби з корупцією. Якщо більшість людей у суспільстві вважає корупцію неминуchoю і продовжує брати в ній участь (наприклад, даючи хабарі чи використовуючи особисті зв'язки для вирішення питань), окремі чесні індивіди також починають вдаватися до таких практик, оскільки в іншому випадку вони залишаються в нерівних умовах. Таким чином, корупція стає нормою поведінки, яку важко подолати без радикальних змін у суспільних цінностях та ефективних механізмів контролю.

Іншим підходом науковці визначають інституційну теорію, яка пояснює корупцію через призму функціонування державних установ [15, с. 7-9]. Вона наголошує на тому, що корупція поширюється в тих суспільствах, де державні органи є слабкими, непрозорими або залежними від політичного тиску. Якщо інститути не мають належного рівня автономії та підзвітності, а механізми покарання корупціонерів не працюють належним чином, корупційні практики стають поширеними. Зміцнення державних інститутів, запровадження електронного урядування, чітке визначення правил і процедур є ключовими інструментами подолання цього явища.

Ще одним підходом до аналізу корупції є соціально-правовий підхід, який розглядає корупцію як порушення соціальних норм і правових принципів. У межах цього підходу корупція розглядається не лише як правопорушення, а й як проблема суспільного розвитку, що має глибокі історичні та культурні корені. У країнах, де панує патронажна система влади та особисті зв'язки

відіграють важливішу роль, ніж формальні закони, рівень корупції залишається високим. Відповідно, боротьба з цим явищем потребує не тільки правових реформ, а й змін у культурі управління та громадській свідомості.

Для ефективної боротьби з корупцією необхідно глибоко розуміти її першопричини, які мають політичний, економічний, правовий і соціально-культурний характер. Взаємозв'язок цих факторів формує сприятливе середовище для корупційних проявів, що ускладнює їх подолання.

Однією з головних причин корупції на думку науковців В. Пироговської, О. Предместнікова та О. Гончарука є політична нестабільність та відсутність послідовної антикорупційної політики [15, с. 5]. Коли влада часто змінюється, а публічна служба залишається залежною від політичних рішень, створюється ситуація, за якої чиновники використовують свої повноваження для особистого збагачення, оскільки не впевнені у стабільності свого положення. Крім того, низький рівень політичної конкуренції та концентрація влади в руках невеликої групи осіб сприяє використанню державних ресурсів у власних інтересах. У таких умовах корупція стає не лише інструментом збереження влади, а й способом ведення політичної боротьби.

Економічні фактори також відіграють важливу роль у поширенні корупції. Низький рівень заробітної плати державних службовців у поєднанні з високими рівнями соціальної нерівності змушує багатьох чиновників шукати додаткові джерела доходу, часто нелегальним шляхом. Надмірне регулювання економіки та складні бюрократичні процедури створюють передумови для хабарництва, коли громадяни та підприємці змушені давати хабарі, щоб прискорити вирішення своїх питань. У таких умовах корупція перетворюється на свого роду «змащувальний механізм», який дозволяє обходити надмірну регуляцію, проте в довгостроковій перспективі лише поглиблює проблему.

Ще одним важливим чинником є недосконалість правової системи. Корупційні злочини часто залишаються без належного покарання через слабкість судової системи, відсутність ефективного контролю з боку правоохоронних органів та можливість уникнення відповідальності завдяки

особистим зв'язкам або фінансовому впливу. Законодавча невизначеність і суперечності у нормативно-правових актах дають змогу чиновникам використовувати прогалини в законодавстві для уникнення відповідальності. У результаті правова система, яка мала б служити інструментом боротьби з корупцією, стає ще одним джерелом її поширення [16, с. 23].

Соціально-культурні фактори також суттєво впливають на рівень корупції. Толерантність суспільства до корупційних практик, сприйняття їх як «норми» або «необхідного зла» сприяє їх подальшому поширенню. В умовах, коли громадяни звикли вирішувати проблеми через хабарі або зв'язки, створюється замкнене коло, у якому корупція продовжує відтворювати сама себе. Відсутність громадянської активності та низький рівень довіри до державних інституцій призводять до того, що корупційні злочини рідко викриваються та караються.

Згідно до причин, можна виокремити й відповідні наслідки. Як наприклад, економічні наслідки, які виражаються у значних бюджетних втратах, оскільки кошти, які могли б бути спрямовані на розвиток інфраструктури, освіти та медицини, осідають у кишенях корумпованих посадовців. Це створює несприятливий бізнес-клімат, ускладнює доступ до ринку для підприємств, що не готові платити хабарі, та стримує залучення інвестицій. Відсутність чесної конкуренції призводить до зниження якості товарів і послуг, що негативно позначається на добробуті громадян.

Політична сфера також значною мірою потерпає від корупційних практик. Зловживання владою та політичний протекціонізм підривають принципи демократичного врядування. Громадяни, які стикаються з корумпованими чиновниками, втрачають віру у справедливість та ефективність державних інституцій. Це може спричинити зростання політичної нестабільності, поширення протестних настроїв і навіть загрозу державному суверенітету, якщо вплив корупційних угруповань виходить за межі країни.

Соціальні наслідки корупції відчутні в повсякденному житті. Рівень соціальної нерівності зростає, оскільки доступ до якісних державних послуг

нерідко залежить від особистих зв'язків або хабарів. Це формує серед населення відчуття несправедливості та безсилля перед системою. Водночас, у суспільстві може знижуватися рівень правосвідомості, адже громадяни, які регулярно стикаються з корумпованими схемами, можуть почати сприймати їх як невід'ємну частину життя.

Не менш важливими є правові наслідки корупції, що проявляються у вибірковості правосуддя та неефективності правоохоронної системи. Коли державні органи приймають рішення не на основі закону, а під впливом корупційних інтересів, правова система втрачає свою легітимність. Відсутність належного покарання за корупційні діяння створює ситуацію всюдозволеності для посадовців та чиновників, які відчують безкарність.

На міжнародному рівні високий рівень корупції негативно позначається на репутації країни. Держави, де корупційні ризики залишаються високими, стикаються з обмеженнями у міжнародній співпраці, втрачають довіру іноземних інвесторів і можуть втрачати фінансову підтримку від міжнародних організацій. Це створює замкнене коло, коли слабкість державних інститутів ускладнює боротьбу з корупцією, а її наявність, у свою чергу, не дозволяє цим інститутам ефективно функціонувати.

1.3. Методи та підходи до дослідження антикорупційної політики

Методологія дослідження антикорупційної політики відіграє ключову роль у розробці ефективних механізмів боротьби з корупцією, оскільки дозволяє систематизувати знання про причини, прояви та наслідки цього явища. Вона формує науковий підхід до аналізу проблеми, забезпечує об'єктивність висновків і сприяє обґрунтуванню практичних рішень для удосконалення державної політики у сфері запобігання корупції.

Одним із найважливіших є адміністративний підхід, який зосереджується на інституційному аспекті антикорупційної політики. Він передбачає аналіз діяльності державних органів та установ, які відповідають за запобігання і

протидію корупції. Особливу увагу цей підхід приділяє ефективності роботи антикорупційних органів, таких як НАБУ, НАЗК та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Вивчається, наскільки прозорими є їхні процедури, які інструменти використовуються для моніторингу та контролю, а також як забезпечується незалежність цих органів від політичного впливу. Адміністративний підхід також охоплює аналіз системи публічного управління в контексті її вразливості до корупції та пошуку шляхів усунення бюрократичних бар'єрів, що сприяють зловживанням владою.

Правовий підхід базується на вивченні законодавчих і нормативних актів, які регулюють питання боротьби з корупцією. Він дозволяє оцінити рівень відповідності національного законодавства міжнародним стандартам, таким як Конвенція ООН проти корупції (2003) [5] та рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) [86]. Аналізуються правові механізми запобігання корупційним проявам, включаючи процедури декларування доходів посадовців, заходи щодо запобігання конфлікту інтересів, норми щодо відповідальності за корупційні злочини тощо. Цей підхід допомагає виявити прогалини в чинному законодавстві та розробити пропозиції щодо його вдосконалення, щоб підвищити ефективність антикорупційної політики [17, с. 66].

Інституціональний підхід розглядає корупцію як проблему, пов'язану з функціонуванням державних та суспільних інститутів. Він базується на твердженні, що ефективність антикорупційної політики значною мірою залежить від рівня розвитку демократичних інститутів, прозорості системи публічного управління, незалежності судової влади та контролю громадянського суспільства. Інституціональний підхід пояснює, чому в одних країнах корупція є менш поширеною, а в інших вона набуває системного характеру. Він акцентує увагу на необхідності створення сильної системи противаг та балансу між гілками влади, яка б запобігала концентрації повноважень у руках окремих посадових осіб, що може сприяти зловживанням.

Значну роль у дослідженні антикорупційної політики відіграє соціетальний підхід, який розглядає корупцію через призму суспільних

відносин. Він вивчає, як суспільство реагує на корупцію, який рівень толерантності до корупційних дій існує серед громадян, а також які фактори впливають на формування антикорупційної культури. Особливе значення в цьому контексті має громадський контроль за діяльністю влади, роль засобів масової інформації у висвітленні корупційних скандалів та суспільна підтримка реформ, спрямованих на боротьбу з корупцією. Цей підхід доводить, що антикорупційна політика буде ефективною лише тоді, коли вона отримає широку підтримку з боку громадськості та базуватиметься на активній участі суспільства у процесах прийняття рішень [18, с. 209].

Важливим є також системний підхід, який розглядає корупцію як комплексне явище, що пронизує всі сфери суспільного життя та потребує комплексного вирішення. Він підкреслює, що корупція є результатом взаємодії економічних, політичних, соціальних і правових факторів, а тому антикорупційна політика має включати заходи в усіх цих напрямках. Системний підхід вимагає узгоджених дій між державними структурами, міжнародними організаціями, бізнесом та громадянським суспільством.

Як вже раніше зазначалося, дослідження антикорупційної політики є багатограним процесом, що потребує комплексного підходу та застосування різних методів аналізу. Оскільки корупція є складним соціально-правовим явищем, її вивчення вимагає не лише розгляду правових аспектів, а й аналізу соціальних, економічних та політичних чинників, які сприяють її поширенню. Використання різних методологічних підходів дає змогу отримати об'єктивну картину корупційних процесів, оцінити ефективність механізмів боротьби з корупцією та сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо їх удосконалення.

Одним із базових методів є системний аналіз, який розглядає антикорупційну політику як комплекс заходів, що взаємопов'язані та діють у межах єдиної державної системи. Він дає змогу дослідити, як нормативно-правові, організаційні та соціальні чинники взаємодіють між собою, визначити слабкі місця в механізмах протидії корупції та знайти способи їх усунення.

Наприклад, аналіз функціонування антикорупційних інституцій дозволяє оцінити їхню ефективність у запобіганні корупційним правопорушенням та викрити структурні недоліки, що перешкоджають їхній роботі.

Важливу роль у дослідженні антикорупційної політики відіграє порівняльний метод, який передбачає аналіз досвіду різних країн у боротьбі з корупцією. Вивчення найкращих міжнародних практик дозволяє виявити ефективні антикорупційні механізми та визначити можливість їхнього застосування в Україні. Наприклад, позитивний досвід Сінгапуру, де було запроваджено жорсткі заходи контролю за державними службовцями та створено ефективні антикорупційні органи, може бути адаптований до українських реалій з урахуванням національних особливостей правової системи [17, с. 69].

Не менш важливим є правовий аналіз, що дозволяє оцінити відповідність національного законодавства міжнародним стандартам у сфері боротьби з корупцією. Вивчення таких документів, як Конвенція ООН проти корупції (2003) [5] та рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) [86], допомагає визначити, наскільки ефективними є існуючі правові норми та які аспекти потребують доопрацювання. Наприклад, аналіз Закону України «Про запобігання корупції» [6] дозволяє зрозуміти, наскільки дієвими є механізми декларування доходів посадовців та які правові прогалини використовуються для ухилення від відповідальності.

Для оцінки громадської думки щодо рівня корупції та ефективності антикорупційних заходів застосовується соціологічний метод. Він передбачає проведення опитувань, інтерв'ю, анкетування та аналіз суспільних настроїв. Дослідження, проведені Transparency International, свідчать про те, що корупція залишається однією з головних проблем, які турбують українців, що підтверджує необхідність активного реформування антикорупційної політики [19].

Ще одним важливим інструментом є статистичний аналіз, який використовується для вивчення офіційних даних про рівень корупційних правопорушень, судових справ та економічних збитків від корупції. Наприклад, оцінка кількості кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів

дозволяє визначити, наскільки ефективно працюють правоохоронні органи та які категорії посадовців найчастіше залучені до корупційних схем.

Окрім цього, застосовується економічний метод, що дає змогу оцінити вплив корупції на фінансову систему держави. Наприклад, аналіз державних закупівель може показати, які механізми найчастіше використовуються для розкрадання бюджетних коштів, а дослідження рівня інвестиційної привабливості країни – як корупція впливає на залучення іноземних інвестицій.

Значну роль у дослідженні антикорупційної політики відіграє кримінологічний аналіз, що допомагає виявити причини та умови виникнення корупційних злочинів. Цей метод дозволяє дослідити, які фактори сприяють корупційним правопорушенням, які соціальні групи найбільш вразливі до залучення в корупційні схеми та які інструменти правоохоронних органів є найбільш ефективними у боротьбі з корупцією [10, с. 41].

Оскільки антикорупційна політика є багатовимірним явищем, що охоплює правові, управлінські, соціально-економічні та політичні аспекти, її дослідження потребує комплексного підходу. Жоден із методів не може забезпечити всебічний аналіз цієї проблематики, тому важливо інтегрувати кілька підходів, що дозволяють не лише виявити чинники, які сприяють поширенню корупції, а й оцінити ефективність заходів боротьби з нею.

Поєднання системного та порівняльного аналізу є важливим для розуміння того, як антикорупційна політика функціонує в різних країнах і які інструменти можуть бути адаптовані до національного контексту. Системний аналіз дозволяє розглядати корупцію не як окреме явище, а як частину взаємопов'язаних процесів, що впливають на політичну стабільність, економічний розвиток та рівень довіри до державних інституцій. У свою чергу, порівняльний метод дає змогу оцінити ефективність антикорупційних стратегій у різних країнах. Наприклад, вищезначений досвід Сінгапуру може бути корисним для реформування української системи державного управління.

Ключовим елементом комплексного дослідження є інтеграція правового аналізу з соціологічними методами. Правовий аналіз дає змогу оцінити

відповідність антикорупційного законодавства міжнародним стандартам, зокрема раніше зазначені Конвенції ООН проти корупції (2003) [5] та рекомендаціям GRECO [86]. Проте формальна наявність законів не завжди гарантує їхню ефективну реалізацію, тому необхідно враховувати суспільне сприйняття корупції. Соціологічні дослідження, такі як опитування громадян і експертів, дозволяють визначити рівень довіри до антикорупційних інституцій і зрозуміти, які заходи є найбільш дієвими. Наприклад, згідно з дослідженнями Transparency International, попри створення антикорупційних органів в Україні, значна частина населення нашої країни вважає їхню діяльність недостатньо ефективною через політичний вплив та слабку імплементацію рішень [20].

Поєднання статистичного та економічного аналізу дозволяє отримати об'єктивні показники поширеності корупційних злочинів і визначити їхній вплив на економіку. Статистичні дані щодо кількості кримінальних проваджень у сфері корупції можуть показати ефективність правоохоронних органів, однак ці показники необхідно аналізувати в контексті загального рівня правозастосування. Економічний аналіз допомагає оцінити втрати державного бюджету від корупційних схем, рівень тіньової економіки та негативний вплив корупції на інвестиційний клімат. Наприклад, дослідження Світового банку показують, що країни з високим рівнем корупції втрачають до 2 % ВВП щорічно через непрозорі державні закупівлі та ухилення від податків [21].

Для більш глибокого розуміння причин корупції важливо інтегрувати кримінологічний підхід із аналізом державного управління. Кримінологічний аналіз допомагає визначити соціальні та психологічні чинники, що спонукають посадовців до корупційних дій, тоді як управлінський аналіз виявляє системні недоліки, які сприяють корупційним ризикам. Наприклад, надмірна бюрократія, непрозорі процедури прийняття рішень та низький рівень зарплат у державному секторі є ключовими факторами, що створюють передумови для корупції.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Законодавча база антикорупційної політики України: сучасний стан і проблеми застосування

Антикорупційна політика, як складова державної політики, спрямована на запобігання, виявлення та протидію корупційним проявам в усіх сферах суспільного життя. Вона включає в себе комплекс заходів, що охоплюють правові, інституційні, організаційні та просвітницькі аспекти. Згідно з дослідженнями, ефективна антикорупційна політика повинна базуватися на принципах прозорості, підзвітності, верховенства права та участі громадянськості у процесах прийняття рішень.

В Україні формування та реалізація антикорупційної політики здійснюється в умовах складної політичної та економічної ситуації, що ускладнює впровадження ефективних механізмів боротьби з корупцією. Незважаючи на наявність нормативно-правової бази та створення спеціалізованих антикорупційних органів, таких як НАБУ, САП та НАЗК, рівень корупції залишається високим. Це свідчить про необхідність удосконалення існуючих підходів та впровадження нових стратегій у сфері антикорупційної політики.

У національній системі протидії корупції центральне місце посідає Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, який закріплює інституційні та правові засади реалізації антикорупційної політики [6]. Прийняття цього нормативного акту було зумовлено як внутрішніми запитами на прозорість і підзвітність влади, так і зовнішніми зобов'язаннями України перед міжнародними організаціями, зокрема Європейським Союзом і Групою держав проти корупції. Закон став результатом імплементації

європейських антикорупційних стандартів та відповідає ключовим принципам Конвенції ООН проти корупції 2003 р. [5].

Закон має чітку структуру, яка складається з десяти розділів і охоплює широке коло питань: від загальних засад антикорупційної політики до механізмів фінансового контролю, врегулювання конфлікту інтересів, захисту викривачів і відповідальності за порушення антикорупційного законодавства. Така структура дозволяє системно впроваджувати заходи протидії корупції в різних сферах публічної влади, створюючи юридичне підґрунтя для формування цілісної національної антикорупційної системи [22, с. 67].

Важливою складовою Закону є визначення кола суб'єктів, на яких поширюється його дія. Згідно зі статтею 3, до них належать посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, народні депутати, судді, працівники прокуратури, військовослужбовці, державні службовці, а також посадові особи юридичних осіб публічного права. Таким чином, Закон охоплює практично всі ключові категорії службових осіб, які можуть бути причетні до корупційної діяльності, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до попередження таких проявів [6].

Не менш важливим елементом є встановлення обов'язків для суб'єктів, зокрема щодо подання декларацій, дотримання обмежень на сумісництво, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а також вимог до врегулювання конфлікту інтересів. Так, відповідно до статті 45 Закону, всі особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані щорічно подавати декларації про доходи, витрати, майно і зобов'язання фінансового характеру. Цей механізм сприяє прозорості та відкритості у діяльності публічних службовців та створює інструменти громадського контролю [23, с. 14-17].

Особливу увагу в Законі приділено інституту конфлікту інтересів. Згідно зі статтею 28, конфлікт інтересів – це суперечність між приватними інтересами посадової особи та її службовими повноваженнями. Закон розмежовує поняття «реального» та «потенційного» конфлікту інтересів, що дозволяє вчасно

реагувати на відповідні ситуації та попереджати ризики зловживань. Крім того, норматив закріплює алгоритм дій посадової особи в разі виникнення такого конфлікту, включаючи обов'язок повідомлення керівника та Національного агентства з питань запобігання корупції [24].

Інноваційним кроком для українського законодавства стало визнання ролі викривачів та запровадження механізмів їх захисту. Згідно зі статтею 53-1 Закону, викривачі – це особи, які добросовісно повідомляють про корупційні правопорушення [6]. Закон гарантує їм конфіденційність, захист від переслідування та можливість подання повідомлення через спеціальні канали зв'язку. Цей механізм, за зразком практики розвинених демократичних держав, створює додатковий канал виявлення корупції та посилює антикорупційний потенціал громадянського суспільства [25, с. 131-133].

У системі державної антикорупційної політики України стратегічні документи відіграють ключову роль у формуванні та реалізації заходів, спрямованих на запобігання і протидію корупції. Серед них особливе значення мають Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки та Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки, які визначають пріоритети, цілі та механізми реалізації антикорупційної політики на національному рівні.

Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки, затверджена Верховною Радою України 20 червня 2022 р., є основоположним документом, що встановлює засади державної антикорупційної політики на середньострокову перспективу. Її розробка координувалася НАЗК за участі експертів, громадських організацій та міжнародних партнерів. Стратегія базується на п'яти ключових принципах: оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, зниження «людського фактору» через цифровізацію процесів, створення законних альтернатив корупційним практикам, забезпечення дієвого державного контролю за дотриманням етичних норм та невідворотність відповідальності за корупційні правопорушення [26].

Стратегія охоплює низку пріоритетних секторів, серед яких: судова система, прокуратура, поліція, державне регулювання економіки, податкова та

митна служби, будівництво, земля, інфраструктура, сектор оборони, охорона здоров'я та соціальний захист. Такий підхід дозволяє зосередити зусилля на найбільш вразливих до корупції сферах та забезпечити комплексний характер антикорупційної політики.

Для реалізації положень Стратегії було розроблено Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки, затверджену Кабінетом Міністрів України. Програма деталізує заходи, спрямовані на досягнення стратегічних цілей, визначає відповідальних виконавців, строки виконання та очікувані результати. Особливу увагу в Програмі приділено впровадженню ризик-орієнтованого підходу до перевірок, цифровізації інструментів регулювання бізнесу та скасуванню зайвої звітності для підприємців [27].

Удосконалення антикорупційної політики в Україні ґрунтується на взаємопов'язаних законодавчих актах, кожен із яких логічно впливає з положень попереднього та доповнює національну систему превентивних, контролювальних і каральних механізмів. Починаючи з Конвенції ООН проти корупції, ратифікованої Законом України № 251-V від 18 жовтня 2006 р., визначено міжнародні стандарти превенції, криміналізації корупційних правопорушень і повернення активів, що стало джерелом імплементації відповідних норм у національне законодавство [5]. Унаслідок цього в Законі України «Про запобігання корупції» було закріплено обов'язкові норми щодо декларування доходів, врегулювання конфлікту інтересів та захисту викривачів, які згодом детальніше розвинулися в інших актах.

Логічним продовженням превентивного блоку стало прийняття Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20 червня 2022 р., що затвердив середньострокову стратегію з п'ятьма основними принципами: оптимізацією функцій держави, цифровізацією процесів, створенням законних альтернатив корупційним практикам, посиленням контролем за дотриманням етичних норм і невідворотністю відповідальності [28]. Цей закон увів обов'язок проведення щорічних парламентських слухань для моніторингу виконання стратегії та передбачив

деталізацію її механізмів у Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 рр., що забезпечило інтеграцію стратегічного бачення з практичними заходами.

Одночасно відбувалося кодифікування адміністративної відповідальності: Глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення розгорнуто описала склад корупційних правопорушень – від хабарництва та конфлікту інтересів до порушень у декларуванні майна – і встановила штрафні санкції від 300 до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, конфіскацію неправомірної вигоди та тимчасове обмеження права обіймати посади [29]. Таким чином, адміністративно-правова відповідальність стала невід’ємною ланкою системи превенції та оперативного реагування на прояви корупції.

Однак для розкриття й розслідування корупційних злочинів вищого рівня знадобилося створення спеціалізованих органів. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» наділив НАБУ правом автономного прослуховування, проведення оперативно-розшукових дій, контролю доброчесності державних службовців та арешту активів, що дало змогу ефективно розслідувати злочини топпосадовців [38]. Далі Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» створив правові підстави для арешту, управління й реалізації конфіскованих активів на підставі судових рішень, що посилює механізми повернення незаконно нажитого майна державі [30].

Паралельно Закон України «Про Державне бюро розслідувань» визначив повноваження ДБР у розслідуванні злочинів, скоєних працівниками правоохоронних органів, суддями та іншими високопосадовцями, передбачив негласні слідчі дії та доступ до державних реєстрів і банківської інформації, що дозволило забезпечити прозорість та об’єктивність досудових розслідувань у корупційних провадженнях [45].

У свою чергу, Закон України «Про державну службу» впровадив професійні та етичні стандарти для державних службовців, гармонізувавши

поняття «конфлікт інтересів» і «корупційне правопорушення» з базовими антикорупційними законами та встановивши механізми відбору, кваліфікації, дисциплінарної відповідальності і захисту доброчесності в апараті публічного управління [31]. Цей комплексний підхід забезпечив утворення злагодженої системи, в якій стратегічні документи й превентивні заходи доповнюються контрольними та каральними інструментами, а незалежні органи розслідувань і управління активами завершують цикл протидії корупції на всіх етапах.

У 2023 р. вперше було запроваджено систему координації, моніторингу та оцінки державної антикорупційної політики через створення Інформаційної системи моніторингу державної антикорупційної політики (ІСМ ДАП). Цей цифровий інструмент дозволяє органам влади організовувати внутрішньо-управлінські процеси та відстежувати ефективність реалізації Стратегії та Програми. Публічна частина ІСМ ДАП надає громадянам можливість відстежувати прогрес виконання антикорупційних заходів та надавати зворотний зв'язок [32].

Разом з тим, попри формальне запровадження прогресивних механізмів координації та контролю за реалізацією антикорупційної політики, на практиці виникає низка проблем, які стримують ефективне втілення відповідних заходів. Однією з ключових проблем залишається нерівномірне впровадження ІСМ ДАП органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також відсутність чітко налагоджених процедур взаємодії між ними в межах цієї системи. Як зазначає І. Коліушко, інтеграція цифрових інструментів у сфері антикорупційної політики не повинна зводитись до формальної фіксації виконаних дій – її основна мета полягає у створенні реального механізму зворотного зв'язку та можливості оперативного коригування політики на основі отриманих даних [33, с. 34-35].

У системі антикорупційної юстиції особливе місце посідають справи, які розглядаються ВАКС. Цей спеціалізований судовий орган, створений відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII, здійснює правосуддя у кримінальних провадженнях щодо

осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зокрема топпосадовців [34]. Практика ВАКС свідчить про намагання забезпечити якісний аналіз доказової бази та об'єктивність у кваліфікації дій підозрюваних осіб. Проте низка справ демонструє проблеми, пов'язані з труднощами у доведенні умислу, розмежуванням адміністративної та кримінальної відповідальності за подібні діяння, а також застосуванням строків давності.

2.2. Діяльність антикорупційних органів: досягнення та виклики

Формування інституційної структури протидії корупції в Україні є результатом комплексної реформи, ініційованої після Революції Гідності 2014 р. Цей процес був спрямований на створення незалежних антикорупційних органів, здатних ефективно виявляти, розслідувати та запобігати корупційним правопорушенням, особливо серед високопосадовців.

Одним із ключових етапів цієї реформи стало створення НАБУ відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. НАБУ є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладено завдання з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових правопорушень [35]. Бюро займається протидією корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, скоєним вищими посадовими особами, які становлять загрозу національній безпеці.

У 2015 р. було створено САП як незалежну структурну одиницю Генеральної прокуратури України. САП відповідає за процесуальне керівництво досудовими розслідуваннями, які проводить НАБУ, підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях та представлення інтересів громадян або держави в суді у справах, пов'язаних із корупційними правопорушеннями [36].

У 2015 р. також було створено НАЗК, яке займається контролем за дотриманням антикорупційного законодавства, зокрема перевіркою декларацій державних службовців, виявленням конфлікту інтересів та розробкою антикорупційної політики. НАЗК є ключовим органом у сфері запобігання корупції, забезпечуючи прозорість та підзвітність у державному управлінні [39]. У 2019 р. розпочав роботу ВАКС, який розглядає кримінальні провадження, підслідні НАБУ та САП. Створення ВАКС стало важливим кроком у забезпеченні незалежного та ефективного судового розгляду корупційних справ, особливо щодо високопосадовців [32].

Отже, у системі протидії корупції в Україні центральне місце займають спеціалізовані антикорупційні органи, кожен із яких має чітко визначені повноваження, функції та процесуальну автономію. Серед основних інституцій варто виокремити НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС та Державне бюро розслідувань (ДБР), які утворюють ядро інституційного каркасу реалізації антикорупційної політики держави.

Національне антикорупційне бюро України, утворене у 2015 р. відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», є провідним правоохоронним органом, уповноваженим на розслідування корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами. НАБУ діє на засадах законності, політичної нейтральності, підзвітності суспільству та взаємодії з іншими органами (Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII). Діяльність бюро відзначається високим рівнем автономності, що дозволяє уникати політичного впливу при розслідуванні резонансних справ. Згідно з даними щорічного звіту НАБУ, лише у 2023 р. детективами було розпочато понад 900 досудових розслідувань, з яких понад 50 % стосувалися топпосадовців [39].

Спеціалізована антикорупційна прокуратура функціонує у складі Офісу Генерального прокурора, але має особливий статус як процесуальний керівник у справах НАБУ. Її завданням є нагляд за досудовим розслідуванням, підтримка державного обвинувачення у судах та забезпечення узгодженості

кримінального переслідування у справах про корупцію. Законодавчо САП не має окремого закону, проте її правовий статус визначений у Законі України «Про прокуратуру» та регламентований Положенням, затвердженим Генеральним прокурором. Науковці підкреслюють, що ефективність САП безпосередньо залежить від незалежності керівника, прозорості конкурсного відбору та захисту органу від політичного тиску [39, с. 39-40].

Національне агентство з питань запобігання корупції виконує превентивну функцію. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», НАЗК забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики, контроль за декларуванням, перевіркою способу життя державних службовців, регулюванням конфлікту інтересів та моніторингом політичного фінансування. Після інституційної реформи 2019 р. агентство було переорієнтоване на більш проактивний наглядний підхід, а його керівництво отримало ширші повноваження щодо реагування на корупційні діяння. У 2022-2023 рр. НАЗК запровадило інноваційні цифрові інструменти, зокрема Реєстр корупціонерів та автоматизовану систему логічного та арифметичного контролю декларацій [40].

Вищий антикорупційний суд України, який почав функціонувати у 2019 р., є спеціалізованою судовою інстанцією з розгляду справ про корупційні злочини, що належать до підслідності НАБУ та САП. Його створення було вимогою міжнародних партнерів України, зокрема ЄС та МВФ, з метою забезпечення неупередженого та ефективного судочинства. Суд розглядає як справи про кримінальні правопорушення, так і питання щодо арешту майна, обрання запобіжних заходів, дозволів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) тощо. У 2023 р. ВАКС ухвалив понад 200 вироків, значна частина з яких стосувалася високопосадовців [41].

Державне бюро розслідувань відіграє допоміжну, але важливу роль у системі антикорупційних органів. Його компетенція охоплює злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів, суддями та іншими особами, на яких поширюється юрисдикція ДБР. Частина корупційних правопорушень потрапляє

до сфери підслідності цього органу, що робить його важливим елементом у протидії зловживанням у публічному секторі [41].

У ході реформування інституційного механізму протидії корупції в Україні ключову роль відіграє Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), створене відповідно до Закону України № 772-VIII від 10 листопада 2015 р. [30] з метою забезпечення ефективного повернення в державну власність активів, вилучених у кримінальних провадженнях. Агентство наділене правом отримувати рішення слідчого судді чи прокурора про арешт майна та невідкладно приймати його в управління або передавати професійним управителям за результатами відкритих процедур публічних закупівель. АРМА має право щомісяця перевіряти ефективність управління арештованими активами, отримувати від уповноважених осіб доступ до документації щодо їх використання та звертатися з інформаційними запитами до банків та інших державних органів. Для посилення міжнародного співробітництва Агентство ініціює обмін інформацією та передачу активів за міжнародними договорами, що сприяє репатріації коштів і підвищенню довіри партнерів до української правової системи. Незважаючи на значні здобутки, практична діяльність АРМА ускладнюється розмитістю окремих норм щодо строків прийняття активів в управління та необхідністю покращення взаємодії з іншими правоохоронними органами. У звітах НАЗК зазначається, що подальше вдосконалення нормативної бази й оптимізація процедур передавання активів дозволять підвищити прозорість управління та реальні обсяги конфіскованих ресурсів, що повертаються в державний бюджет. Такий комплексний підхід АРМА демонструє здатність стати ефективним інструментом завершальної фази антикорупційного циклу, забезпечуючи не лише розслідування, а й остаточне відторгнення доходів від злочинів у державну власність.

Варто також зазначити, що взаємодія між цими органами відбувається у рамках загальної координаційної моделі, де кожна інституція виконує свою функцію: НАБУ – розслідує, САП – підтримує обвинувачення, ВАКС –

виносить рішення, НАЗК – забезпечує запобігання, а ДБР – контролює інші правоохоронні органи. За словами експертів, попри існування інституційної розгалуженості, ефективність системи значною мірою залежить від злагодженості дій, незалежності кожного органу та належного фінансування [43, с. 122].

Розмежування повноважень та функціональна взаємодія між антикорупційними органами в Україні є одним із ключових питань забезпечення ефективності системи протидії корупції. Діяльність кожного з інституційних суб'єктів має чітке нормативне закріплення, а взаємодія між ними здійснюється у межах функціонально розмежованих компетенцій, що передбачає мінімізацію дублювання функцій та уникнення інституційних конфліктів.

Національне антикорупційне бюро України відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» (ст. 1, 3) є органом досудового розслідування, на який покладено повноваження з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що належать до його виключної підслідності. Зокрема, йдеться про злочини, передбачені статтями 191, 364, 368-369-2 Кримінального кодексу України, якщо такі діяння вчинені вищими посадовими особами [44]. НАБУ не має повноважень здійснювати процесуальне керівництво або представляти державне обвинувачення, що забезпечує розподіл функцій між слідчим і прокурором.

Процесуальне керівництво у справах, які перебувають у підслідності НАБУ, здійснює Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Згідно зі ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», прокурори САП забезпечують підтримання державного обвинувачення у судах та здійснюють нагляд за законністю дій детективів НАБУ [45]. Цей функціональний розподіл зумовлює тісну співпрацю між органами: прокурори САП мають право доручати проведення слідчих дій, погоджувати клопотання, а також приймати процесуальні рішення про завершення досудового розслідування та скерування обвинувального акту до суду. Як зазначає Л. Головатий, така модель відповідає

принципу розмежування влад, де прокурор виступає як незалежний процесуальний наглядач, що не входить до структури органу розслідування [46, с. 13-14].

Вищий антикорупційний суд, утворений відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII, є органом, що забезпечує судовий контроль на досудовому етапі, розглядає обвинувальні акти, а також ухвалює вирoki та інші судові рішення у справах, що належать до підслідності НАБУ [32]. Судді ВАКС мають спеціальну підготовку, проходили конкурсний добір із залученням міжнародних експертів, що забезпечує їхню неупередженість та спеціалізацію. Таким чином, ВАКС виступає завершальним елементом процесуального ланцюга, забезпечуючи реалізацію принципу правової визначеності шляхом ухвалення остаточних судових рішень.

Окрему ланку становить Національне агентство з питань запобігання корупції, що діє відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [6]. НАЗК не здійснює кримінального переслідування, однак виконує ключову роль у превентивному аспекті – веде контроль за декларуванням активів публічних службовців, перевіряє наявність конфлікту інтересів, здійснює моніторинг способу життя суб'єктів декларування, а також координує антикорупційну політику держави. Виявлені агентством порушення можуть стати підставою для направлення відповідної інформації до НАБУ або ДБР, що свідчить про функціональний ланцюг між органами в аспекті реагування на виявлені ризики.

Державне бюро розслідувань не входить до складу антикорупційної тріади (НАБУ–САП–ВАКС), однак його повноваження частково перетинаються з функціями НАБУ. Відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань», орган здійснює досудове розслідування злочинів, учинених посадовими особами правоохоронних органів, суддями, службовими особами, які займають відповідальне становище. Таким чином, у випадках, коли суб'єкт вчинення корупційного злочину не підпадає під юрисдикцію НАБУ, справа переходить до ДБР. Водночас така модель викликає

науковій дискусії щодо доцільності паралельної юрисдикції та потреби у чіткому нормативному закріпленні меж повноважень.

Важливим елементом взаємодії між антикорупційними органами є обмін інформацією, участь у спільних розслідуваннях та координаційних нарадах, які організовуються, зокрема, Генеральною прокуратурою або Радою національної безпеки і оборони. Крім того, функціонують спільні міжвідомчі робочі групи, спрямовані на розроблення методичних рекомендацій, визначення пріоритетів антикорупційної політики та усунення прогалин у нормативному регулюванні.

У підсумку, розмежування повноважень між антикорупційними органами України є логічно обґрунтованим та нормативно визначеним. Водночас ефективність такої системи можлива лише за умови постійної міжінституційної координації, правової визначеності сфер відповідальності та дотримання принципу незалежності кожного органу. Вказані чинники становлять основу функціональної узгодженості, яка має бути гарантією результативності національної антикорупційної політики.

2.3. Оцінка ефективності реалізації антикорупційних заходів в Україні

Поняття ефективності антикорупційної політики в сучасній науковій думці трактується як системний показник здатності держави досягати поставлених цілей у сфері запобігання і протидії корупції. У вузькому сенсі ефективність означає результативність конкретних антикорупційних заходів, а в широкому – комплексний вплив політики на інституційне середовище, правову культуру та рівень довіри суспільства до державних органів. Згідно з позицією О. Федоришиної, ефективність антикорупційної політики варто оцінювати не лише за кількістю викритих злочинів, а передусім за системністю превентивних заходів та зменшенням передумов для зловживань владою [47, с. 156].

Одним із ключових критеріїв ефективності є результативність, яка вимірюється через зниження фактичного рівня корупційних правопорушень. У

практиці міжнародних організацій, таких як Transparency International, часто використовується індекс сприйняття корупції (CPI) як умовний індикатор загального рівня корумпованості в державі. Наприклад, за даними CPI Україна посіла 105 місце серед 180 країн з 35 балами зі 100 можливих, що свідчить про певний прогрес, але й водночас про наявність глибоких системних проблем [19].

Іншим критерієм є інституційна спроможність, що передбачає наявність і дієвість антикорупційної інфраструктури, зокрема таких органів, як НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС, а також їхня здатність до координації дій, оперативності та незалежності у прийнятті рішень. Ефективна взаємодія між цими структурами, їх функціональна спеціалізація та уникнення дублювання повноважень є важливим чинником досягнення стратегічних цілей антикорупційної політики [1, с. 56].

Процесуальні показники також становлять важливу складову оцінки ефективності. Сюди належать: кількість порушених кримінальних проваджень за корупційними статтями, кількість переданих до суду справ, винесених обвинувальних вироків, а також дотримання строків провадження. Водночас слід враховувати й якість досудового розслідування, обґрунтованість підозр та вироків, їх стійкість до оскарження в судах. Вчені зазначають, що надмірне акцентування лише на кількісних показниках може призводити до формалізму у діяльності правоохоронних органів і звуження поняття ефективності до статистичних даних, що не завжди відображають реальний стан справ [12, с. 183-184].

Соціальна ефективність антикорупційної політики визначається ступенем довіри населення до державних інституцій та антикорупційних органів. Цей аспект є особливо важливим в умовах постійної політичної турбулентності та воєнного стану, коли суспільство вимагає від влади не лише прозорості, а й реального реагування на виявлені порушення. Рівень довіри до антикорупційної політики формується під впливом незалежності судової влади, ефективності покарань за високопосадову корупцію, прозорості призначень у державні органи та доступу громадськості до контролюючих механізмів.

Крім того, критерії ефективності повинні враховувати динаміку нормативно-правового розвитку антикорупційного законодавства. Зокрема,

вважається, що позитивні зміни в законодавстві, спрямовані на усунення прогалин, гармонізацію з міжнародними стандартами, посилення контролю та прозорості в публічному секторі є ознакою інституційної зрілості антикорупційної політики. Одним із прикладів такої динаміки є внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції», які дозволили підвищити підзвітність суб'єктів декларування та посилити санкції за їх недотримання [6].

Національне антикорупційне бюро України у 2024 р. продемонструвало зростання інституційної спроможності. За даними офіційного звіту НАБУ, упродовж року розпочато 658 нових кримінальних проваджень, що свідчить про високу інтенсивність оперативно-розшукової роботи. Особливу увагу було зосереджено на злочинах у сфері оборони, енергетики та в діяльності правоохоронних органів, що відповідає пріоритетам антикорупційної стратегії держави. Сума встановлених збитків сягнула понад 26 млрд. грн., а до суду було скеровано 103 обвинувальні акти [38]. Проте реалізація кримінальної відповідальності в межах виявлених справ можлива лише за умови ефективної процесуальної координації.

Цю функцію здійснює Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка у 2024 р. забезпечила процесуальне керівництво у понад 90 % справ НАБУ. Важливим досягненням САП стало забезпечення дотримання принципу невідворотності покарання через направлення до суду справ із достатньою доказовою базою. У структурі співпраці з НАБУ, САП не тільки виконує процесуальну функцію, а й здійснює аналітичний супровід, сприяючи підвищенню якості слідства. За інформацією з офіційного звіту Офісу Генерального прокурора, прокурори САП підтримували обвинувачення у 127 справах, розглянутих у ВАКС упродовж року [48].

Важливою ланкою в ланцюгу реалізації антикорупційної юстиції є Вищий антикорупційний суд, який забезпечує незалежний, спеціалізований та прискорений розгляд справ, переданих НАБУ та САП. У 2024 р. судді ВАКС ухвалили 60 обвинувальних вироків, що є значним результатом у контексті високої складності таких справ. Загалом ВАКС розглянув понад 100

проваджень, включно з клопотаннями про обрання запобіжних заходів, арешт майна та дозвіл на спеціальне досудове розслідування. Ці показники засвідчують ефективну роботу суду не лише як карального, а й превентивного інструменту в системі антикорупційної політики.

Водночас ефективність антикорупційних заходів не обмежується лише притягненням винних до відповідальності, а значною мірою залежить від результативності профілактики. У цьому контексті ключову роль відіграє Національне агентство з питань запобігання корупції. У 2024 р. НАЗК продовжило реалізацію функцій із перевірки декларацій, контролю за конфліктом інтересів, моніторингу способу життя посадовців та оцінювання корупційних ризиків у державному управлінні. Зокрема, проведено понад 500 повних перевірок декларацій, за результатами яких у 50 випадках виявлено ознаки незаконного збагачення та потенційного конфлікту інтересів [49]. Крім того, Агентство активно впроваджувало антикорупційні політики в органах державної влади через формування внутрішніх комплаєнс-систем.

Проблеми реалізації повноважень антикорупційних органів на практиці залишаються однією з ключових перешкод на шляху до ефективної боротьби з корупцією в Україні. Попри формальне забезпечення інституцій антикорупційної архітектури належною правовою базою, міжвідомчою координацією та ресурсною підтримкою, на практиці фіксуються значні труднощі у виконанні повноважень, що знижує ефективність усієї антикорупційної політики.

Однією з найгостріших проблем є нестабільність політичного середовища, яка безпосередньо впливає на діяльність таких органів, як НАБУ, САП, ВАКС та НАЗК. Нерідко зміна політичного керівництва супроводжується спробами тиску або втручання у кадрову політику антикорупційних структур, що загрожує їхній незалежності. Наприклад, низка громадських організацій висловлювала занепокоєння щодо прозорості відбору керівництва САП у 2021–2022 рр., вказуючи на затягування процедури та політичне блокування результатів [50].

Іншою системною проблемою є обмежений рівень взаємодії та координації між основними інституціями. Згідно з дослідженнями Центру політико-правових реформ, нерідко спостерігається дублювання функцій, наприклад між НАБУ та ДБР у межах слідчої юрисдикції, що призводить до затягування проваджень або навіть до їхнього закриття через процедурні порушення [51].

Важливою проблемою практичної реалізації повноважень є також дефіцит людських та технічних ресурсів. Незважаючи на те, що НАБУ, САП та ВАКС забезпечуються спеціальним фінансуванням, у публічних звітах органів фіксується нестача слідчих, аналітиків, ІТ-фахівців, що ускладнює ведення складних економічних справ. Наприклад, НАБУ у своєму звіті за 2023 р. вказує, що із 700 передбачених штатних одиниць зайнятими залишаються лише близько 600, при цьому чимала частина з них – у адміністративному апараті [38].

Окремої уваги заслуговує проблема тривалості розгляду справ у судах, навіть після створення спеціалізованого ВАКС. Як показує аналіз Європейської комісії у межах оцінки виконання Україною зобов'язань перед ЄС, середня тривалість судового розгляду справ, які передаються НАБУ-САП до ВАКС, становить понад рік, що негативно впливає на сприйняття ефективності системи загалом [52].

Не менш актуальною є проблема слабкої взаємодії з правоохоронними органами загальної юрисдикції, передусім із Національною поліцією та прокуратурою. У ситуаціях, коли компетенції НАБУ не поширюються на певні корупційні діяння, ефективність переслідування правопорушників залежить від узгодженості дій між структурами. Натомість часто виникають колізії повноважень або розбіжності у правових кваліфікаціях, що призводить до уникнення відповідальності фігурантами справ [53, с. 128-130].

Крім того, відсутність єдиної аналітичної системи обліку справ у межах антикорупційної інфраструктури ускладнює як моніторинг ефективності, так і формування національної антикорупційної стратегії. Попри спроби запровадження електронної системи «Єдиного реєстру корупційних

правопорушень», її інтеграція з іншими базами даних залишається неповною, а доступ – обмеженим [24].

У підсумку, ефективність реалізації повноважень антикорупційними органами в Україні значною мірою стримується не лише законодавчими або інституційними вадами, але й комплексом практичних факторів: від кадрових і технічних обмежень до міжвідомчої конкуренції, затягування процесів, відсутності єдиної інформаційної екосистеми та політичного впливу. Подолання цих проблем вимагає як нормативних, так і управлінських рішень на системному рівні, включаючи реформування процедури призначення керівників, удосконалення взаємодії та забезпечення функціональної незалежності кожного органу в межах загальної антикорупційної архітектури.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією та можливості його імплементації в Україні

Вивчення зарубіжного досвіду у сфері антикорупційної політики є ключовим компонентом розробки дієвих заходів протидії корупції, оскільки дозволяє інтегрувати перевірені практики, уникнути типових помилок та адаптувати інноваційні механізми відповідно до локальних умов. Процес імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство підвищує рівень гармонізації зобов'язань країни перед Організацією Об'єднаних Націй, GRECO та ОЕСР, що, своєю чергою, сприяє залученню міжнародної технічної та фінансової допомоги у підтримці реформ.

Досвід Сінгапуру у сфері антикорупційної політики демонструє, що централізований інститут з широкими повноваженнями та незмінним принципом нульової толерантності здатен суттєво знизити рівень корупції й підвищити суспільну довіру до влади. Corrupt Practices Investigation Bureau (CPIB) було засновано 1 квітня 1952 р. як незалежний орган при Відділі генерального прокурора, після визнання неефективності Антикорупційного підрозділу поліції (Anti-Corruption Branch) під час британського колоніального правління, що стало поштовхом до створення окремої структури з розслідування корупції та повною звітністю перед прем'єр-міністром.

CPIB діє на підставі Закону про запобігання корупції 1960 р. (Prevention of Corruption Act), який наділяє його повноваженнями розслідувати будь-які корупційні правопорушення – як у державному, так і в приватному секторах – та здійснювати арешти осіб, підозрюваних у хабарництві, з широким застосуванням екстратериторіальних положень закону для розслідування дій громадян Сінгапуру за кордоном. Закон також запровадив презумпцію вини в

разі одержання посадовцями винагороди за виконання службових обов'язків, що покладає на обвинуваченого обов'язок доводити законність отриманих вигод [54].

Функціональну незалежність СРІВ від інших відомств уряду Сінгапуру забезпечує пряме підпорядкування директору бюро перед прем'єр-міністром і, у виняткових випадках, перед президентом країни, якщо прем'єр-міністр відмовляє у санкції на розслідування проти себе чи інших високопосадовців. Такий інституційний устрій унеможливорює політичне втручання за рахунок чіткого розмежування слідчих та процесуальних повноважень.

Принцип нульової толерантності до корупції є основоположним у всіх стратегіях Сінгапуру. Головний девіз СРІВ – *swift and sure, firm but fair action* – означає швидке та невідворотне переслідування всіх хабарників незалежно від їхнього статусу чи посади. Цей підхід підтримується високим рівнем політичної волі та лідерства: вища політична еліта засуджує корупцію публічно й системно, тим самим формуючи суспільний консенсус щодо неприйнятності хабарництва [55].

Навіть після понад сімдесятирічної історії СРІВ зберігає високу результативність. Зокрема, щорічні звіти бюро показують стійке співвідношення між отриманими повідомленнями про підозрілі дії та фактично зареєстрованими справами для розслідування – близько 40 % у приватному секторі й 14 % у публічному, що свідчить про ретельність фільтрації звернень та фокус на вагомій випадки [56]. Коефіцієнт засуджень перевищує 90 %, що є одним із найвищих показників в Азії та світі загалом.

Сінгапурський підхід також акцентує увагу на комплексному поєднанні правоохоронної діяльності з превентивними та освітніми заходами. СРІВ проводить внутрішні аудити у державних департаментах і рекомендує адміністративні реформи, коли виявляє процедурні вразливості. Місцеві підприємства та громадські організації залучаються до навчальних програм із антикорупційної етики, що створює культуру нетерпимості до хабарництва –

відновлюючи суспільну довіру й мінімізуючи імператив покарання як єдиний стимул для доброчесності.

Загалом досвід Сінгапуру підтверджує, що централізована модель антикорупційного органу за умов потужної законодавчої бази, політичної волі та прозорості взаємодії з суспільством є однією із найбільш ефективних у світі. Ключовим уроком для України є необхідність забезпечити незалежність антикорупційних структур, встановити чіткі механізми невідворотності покарання та поєднати кримінальні санкції з превентивними заходами та просвітницькою діяльністю.

У США боротьба з корупцією будується на двох взаємодоповнювальних стовпах: незалежних механізмах кримінального переслідування та стимулюючих програмах захисту викривачів. Перший забезпечує оперативність і неупередженість розслідувань, другий – підвищує потік інформації про правопорушення та мінімізує страх перед покаранням за викриття керівників корпорацій. Разом вони формують інтегрований підхід, який довів свою дієвість у зниженні рівня злочинності та відновленні довіри до інституцій [57, с. 282].

У США федеральні прокурори мають значну автономію від політичного керівництва через трьох етажну систему призначень: президента, Сенату і, безпосередньо, Департаменту юстиції. Проте у справах особливої складності або політичного резонансу все частіше призначаються спеціальні (independent) прокурори, які діють поза прямим ланцюжком управління DOJ. Дослідження показують, що така модель ефективно стримує спокус політичного втручання та знижує рівень корупції серед високопосадовців: регресійний аналіз свідчить про статистично значуще зниження злочинів у юрисдикціях із реально незалежними органами переслідування.

Ключовим нормативним актом, що регулює призначення незалежних прокурорів, є розділ 15-3-4 Кодексу США (28 U.S.C. § 528), який дозволяє Генеральному прокурору делегувати розслідуванням та обвинуваченням конкретних справ спеціальним радникам. Цей механізм застосовувався,

зокрема, під час розслідувань високопосадовців у рамках так званих «спецрад» щодо виборчих фальсифікацій і зловживань на державних підприємствах [58].

Чітке відокремлення спеціальних радників від внутрішніх структур DOJ забезпечує недоторканність їхнього складу і процедури, оскільки призначення та звільнення спеціального радника формально вимагає прямої участі Генерального прокурора та повідомлення Конгресу. Такий порядок інституційно мінімізує корупційні ризики й зміцнює довіру суспільства до незалежності правосуддя.

Запроваджена в 2010 р. у відповідь на фінансову кризу, реформа Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act включила секцію 922, що створила програму захисту та винагороди whistleblowers у SEC. Закон надає право особам, які добросовісно повідомили про порушення законодавства про цінні папери, отримати від 10 до 30 % від сум, стягнутих SEC у результаті їхньої інформації [59, с.19-21].

Програма SEC Office of the Whistleblower у 2023 фінансовому році виплатила майже 600 млн. дол. 68 особам, що стало рекордом за розміром винагород та демонструє привабливість механізму для інформаторів. Від початку роботи програми у 2011 р. сукупні виплати перевищили 1,9 млрд. дол., а кількість заявників становить понад 18 000 осіб [60].

Ключова перевага цього законодавства – відсутність зобов'язання спочатку звертатися до внутрішніх каналів компанії; інформатор може відразу подати повідомлення до SEC, що мінімізує ризики тиску з боку роботодавця та посилює незалежність викривачів. Окрім виплат, Dodd-Frank забороняє підприємствам вживати репресивні заходи проти викривачів і надає їм приватний позовний засіб у разі звільнення чи дискримінації.

Аналітичні огляди показують, що за півтора десятиліття роботи програми SEC число розслідувань фінансових злочинів зросло на 30 %, а частота виявлення стратегічних порушень – на 45 % порівняно з періодом до Dodd-Frank [61]. Водночас критики вказують на необхідність розширення захисту викривачів на інші сфери (наприклад, FCPA), а також удосконалення процедур

оцінки обґрунтованості повідомлень, оскільки частка відхилених заявок сягає 60 %.

У контексті України адаптація американської моделі вимагатиме поєднання незалежності спецрадників із розвитком whistleblowing-інфраструктури поза межами цінних паперів, включно з фінансами, держзакупівлями та місцевим самоврядуванням. Водночас слід врахувати потребу масштабної правової просвіти й створення механізмів захисту інформаторів від репресивних дій.

У Європі країнами з помітними успіхами в боротьбі з корупцією вважають Румунію, Литву та Данію, де створено спеціалізовані прокуратури й суди, що забезпечують оперативність розслідувань, незалежність процесу та високі показники притягнення винних до відповідальності.

Національна дирекція з боротьби з корупцією (Direcția Națională Anticorupție, DNA) створена у 2002 р. як незалежний орган при Офісі генерального прокурора з метою підготовки Румунії до вступу в ЄС. DNA наділена виключними повноваженнями розслідувати корупційні злочини високопосадовців та забезпечувати процесуальне керівництво досудовими розслідуваннями [62, с. 87-88].

Попри успіхи, в останні роки DNA зазнала спроб політичного впливу на зміну керівництва та обмеження повноважень, що відобразилося в масових протестах 2018 р. та негативних висновках Європейської комісії щодо загрози ерозії незалежності прокуратури [63]. Водночас сама наявність потужного механізму, здатного притягнути до відповідальності представників владної еліти, свідчить про значні досягнення румунської системи.

У Литві з 1993 р. функціонує Спеціалізований департамент організованої злочинності та корупції (Department of Organized Crime and Corruption within the Prosecutor General's Office, DOCC), який у 2001 р. було реформовано в окремий підрозділ з розслідування корупційних правопорушень. DOCC наділений правом починати та координувати досудові слідства щодо корупції серед високопосадовців, включно з перевищенням повноважень, хабарництвом та

відмиванням доходів [64]. Співробітники департаменту проходять жорстку процедуру відбору й забезпечуються доступом до оперативно-технічних засобів, що підвищує якість доказової бази у складних економічних провадженнях.

З 2021 р. Литва також бере участь у діяльності Європейської прокуратури (EPPO), що дозволяє розслідувати злочини, спрямовані проти фінансових інтересів ЄС, з використанням спеціалізованих інституційних механізмів та координації на рівні блоку [65]. Перевагою для Литви є поєднання національного досвіду DOCC із транскордонними можливостями EPPO, що забезпечує широкий спектр повноважень, від міжнародної взаємодії до автономного судового переслідування.

У Данії основним органом у сфері розслідування корупції та економічних злочинів є Спеціалізований відділ серйозних економічних та міжнародних злочинів (Special Prosecutor for Serious Economic and International Crime, SØIK), що діє в межах Національної поліції і підпорядкований Генеральному прокурору. Законодавчо SØIK отримав статус автономної одиниці з правом розслідувати хабарі, відмивання грошей, зловживання службовим становищем та інші злочини у приватному й державному секторах.

Особливість датської моделі полягає у поєднанні спеціалізації слідчих із сильним загальнополіційним компонентом: SØIK співпрацює із Національним відділом економічних злочинів (NSK), який забезпечує оперативно-розшукову підтримку та аналітику [66]. Завдяки цьому структура відділу охоплює весь ланцюг – від збору інформації до передачі справи до суду, що значно скорочує час розслідувань та підвищує ефективність притягнення до відповідальності.

Відповідно, аналіз румунської, литовської та данської моделей демонструє, що успіх антикорупційних інституцій залежить від поєднання чотирьох чинників: чіткого законодавчого мандату з кримінальними повноваженнями, незалежності від політичного впливу, високого професійного рівня кадрів та інтеграції превентивних і судових механізмів. Запровадження спеціалізованих прокуратур і судів, сильний захист викривачів, а також тісна

співпраця з міжнародними інституціями дозволяють цим країнам досягати високого рівня засуджень, ефективно запобігати корупції та забезпечувати довіру громадськості.

3.2. Використання цифрових технологій та інструментів прозорості у боротьбі з корупцією

Цифрові технології, зокрема інформаційно-комунікаційні системи, штучний інтелект, блокчейн та інші інструменти, стають потужними засобами у боротьбі з корупційними проявами, сприяючи підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності державного управління. Застосування цифрових технологій у сфері антикорупційної діяльності дозволяє автоматизувати процеси, мінімізувати людський фактор, забезпечити відкритий доступ до інформації та створити умови для громадського контролю.

У сучасних умовах зростаючий вплив технологій на публічне управління створює передумови для суттєвого послаблення корупційних ризиків завдяки впровадженню електронного урядування. Поєднання цифрових сервісів, автоматизованих процедур та відкритого доступу до інформації сприяє мінімізації людського фактора та зниженню можливостей для непрозорих зловживань посадовців і бізнесу. Перехід від традиційного паперового документообігу до електронних платформ дозволяє уніфікувати процеси надання адміністративних послуг та за рахунок цього підвищити оперативність і передбачуваність дій органів влади, що, за даними систематичного огляду, прямо корелює зі зниженням рівня корупційних проявів.

Однією з ключових складових електронного урядування є автоматизація публічних закупівель, яка реалізується через платформи на кшталт ProZorro. Запровадження таких систем призвело до суттєвого зменшення кількості корупційних скарг у закупівлях в Україні, оскільки конкурсні процедури стали публічними, а всі етапи – прозоро задокументованими. Паралельно з цим електронні реєстри декларацій щодо майна та доходів посадовців формують

відкритий масив даних, доступний для аналізу громадськими активістами та журналістами, що спонукає до підвищення відповідальності чиновників перед виборцями.

Важливою перевагою електронного урядування є застосування інструментів ризик-орієнтованого аналізу, які на основі великих даних автоматично виявляють аномалії у фінансових потоках та поведінці користувачів систем. Використання методів машинного навчання дозволяє створювати «червоні прапорці» у процесах реєстрації бізнесу або обробки декларацій, що значно скорочує час реагування антикорупційних органів на потенційні правопорушення [67, с. 57-60].

Крім технічних рішень, електронне урядування передбачає розвиток електронної участі громадян (e-participation), коли жителі мають можливість подавати петиції, звернення та скарги через онлайн-платформи. Досвід країн ЄС показує, що активне залучення суспільства через цифрові канали підвищує рівень довіри до державних інституцій і створює додатковий чинник страху перед корупційними діями з боку посадовців.

У сучасних умовах відкриті дані та публічна звітність відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості державного управління, створюючи основу для ефективного громадського контролю та попередження корупційних проявів. Портал data.gov.ua об'єднує понад 15 тисяч наборів даних із різних міністерств та відомств України, що дозволяє користувачам уніфіковано отримувати інформацію про бюджетні видатки, державні закупівлі, соціально-економічні показники та інші аспекти публічної діяльності. Можливість доступу до машинозчитуваних форматів (CSV, JSON, XML) і відкритих API сприяє розробці інструментів для автоматизованого аналізу даних, що значно підвищує швидкість виявлення аномалій і потенційних корупційних ризиків [68, с. 94-95].

Електронний реєстр декларацій НАЗК (e-declaration) містить відомості про майно, доходи та зобов'язання понад півмільйона державних службовців, що забезпечує можливість перевірити відповідність задекларованих активів фактичному способу життя посадовців. Структуровані дані декларацій роблять

доступними для аналітиків і журналістів інструменти фільтрації та побудови статистичних звітів, завдяки чому виявлення невідповідностей відбувається значно швидше, ніж за класичного паперового документообігу [69, с. 21].

Платформа Prozorro, що об'єднує інформацію про публічні закупівлі, завдяки відкритим API дозволяє відстежувати всі етапи тендерних процедур – від оголошення до підписання контракту. Використання даних Prozorro через аналітичні панелі, наприклад DoZorro від Transparency International Ukraine, забезпечує виявлення корупційних схем у реальному часі та залучення громадян у моніторинг закупівель, що призвело до економії понад 7 мільярдів доларів США з моменту запуску системи.

У рамках ініціативи Open Budget Initiative було створено портал spending.gov.ua, який публікує детальну інформацію про місцеві та державні бюджети, розписані за програмами, розпорядниками та класифікацією видатків [70, с. 108-110]. Інтерактивні візуалізації та можливість формувати власні звіти дозволяють громадськості аналізувати бюджетну політику та контролювати витрати, що є важливим превентивним механізмом запобігання нецільовому використанню коштів.

Аналітичні платформи на основі великих даних застосовують алгоритми ризик-орієнтованого аналізу для виявлення аномальних патернів у закупівлях та бюджетних транзакціях, що допомагає правоохоронним органам пріоритезувати розслідування. Наприклад, інструменти машинного навчання, інтегровані з даними Prozorro та реєстру декларацій, генерують «червоні прапорці» для підозрілих операцій, скорочуючи час реагування антикорупційних органів.

Громадські ініціативи, зокрема DoZorro, використовують відкриті API та набори даних для організації спільних моніторингових кампаній, що дозволяє повідомляти про порушення у закупівлях та аналізувати практичний вплив антикорупційних заходів. Платформи для електронного подання скарг та пропозицій через e-participation підсилюють роль громадян у контролі за діяльністю органів влади й створюють додатковий рівень підзвітності.

Міжнародний досвід свідчить про те, що цифрова прозорість є одним із найпотужніших інструментів у запобіганні корупції, адже поєднує відкритий доступ до даних із можливостями аналізу та громадської участі. Найбільш відомим прикладом є естонська система X-Road, яка, по-перше, об'єднала всі ключові державні реєстри в єдину мережу, а, по-друге, запровадила обов'язкове логування кожного запиту та відповідей на нього. Таким чином, кожна транзакція супроводжується цифровим підписом і детальним записом часу та природи звернення, що унеможливорює несанкціоновані зміни даних та забезпечує громадянам і організаціям повний аудит дій органів влади [71, с. 336-337].

У Європейському Союзі напрочуд важливою стала Директива 2019/1024 «Про відкриті дані та повторне використання інформації державних органів», оскільки вона зобов'язала країни-члени публікувати ключові набори даних у машинозчитуваних форматах [72]. Завдяки цьому 22 з 27 держав-членів досягли 70 % і більше охоплення основних державних реєстрів у відкритому доступі, що, у свою чергу, сприяє створенню аналітичних дашбордів і мобільних додатків для контролю за бюджетними витратами, екологічними показниками та реалізацією інфраструктурних проєктів.

На іншому боці Атлантики Сполучені Штати, модернізувавши систему запитів за Законом про свободу інформації (FOIA), дозволили громадянам подавати й відстежувати запити в режимі онлайн. При цьому аналітичні ініціативи на кшталт Sunlight Foundation застосовують алгоритми машинного навчання до масивів FOIA-даних, аби виявляти типові причини затримок і відмов, що стимулює агентства значно скоротити строки відповіді й підвищити підзвітність [73].

Нарешті, у Китаї через платформу Beijing Open Data інтегровано понад 1 200 наборів адміністративних та картографічних даних із мобільним додатком Citizens' App, де громадяни можуть скаржитися на випадки корупції в режимі реального часу. Примітно, що 65 % цих звернень передаються до відповідних комісій та розглядаються оперативно, що істотно підвищує оперативність реагування [74]. Тобто, незважаючи на різницю в правових системах та

технологічному рівні, усі наведені приклади свідчать про універсальність і дієвість централізованих цифрових платформ із відкритими API, які забезпечують прозорість операцій, інтеграцію даних і залучення громадян.

У процесі впровадження цифрових технологій у сфері антикорупційної політики з'являються фундаментальні виклики, починаючи від загроз кібербезпеці й захисту персональних даних та завершуючи нерівномірним доступом громадян до електронних сервісів. У першу чергу, широка цифровізація генерує великі масиви конфіденційної інформації, що створює привабливу мішень для кіберзлочинців; аналіз випадку масової кібератаки на уряд Коста-Ріки 2022 р. вказує на серйозні наслідки для безпеки даних та доступності державних послуг, що свідчить про нагальну потребу у посиленій кіберзахисті таких платформ. У свою чергу, звужені рамки захисту даних можуть спричинити витоки персональної інформації та порушення прав суб'єктів даних, як показало дослідження з інтеграції принципів приватності у антикорупційні програми.

Паралельно із цим, наявність так званого «цифрового розриву» між міськими центрами та віддаленими регіонами знижує загальнодержавну ефективність антикорупційних інструментів, оскільки частина населення позбавлена можливості користуватися онлайн-платформами для подачі скарг або участі у моніторингу. Дослідження вказують, що обмеження інтернет-покриття та низький рівень цифрової грамотності в регіонах із недостатньою інфраструктурою ускладнюють доступ громадян до електронних декларацій і систем електронних закупівель, що знижує дієвість превентивних заходів [75, с. 24].

Крім того, нормативно-правова невизначеність щодо використання відкритих даних заважає ефективній імплементації цифрових інструментів. Хоча Директива ЄС 2019/1024 встановлює обов'язок публікації ключових наборів даних у машинозчитуваному форматі, країни-члени дедалі частіше відходять від уніфікованих стандартів, створюючи бар'єри для інтероперабельності та ускладнюючи поєднання різних реєстрів для аналітичної обробки. В Україні відсутність чітких правил регулювання обміну

даними між відомствами супроводжується правовими колізіями, що негативно впливає на юридичну визначеність і може призводити до судових спорів.

Не можна оминати й проблему формалізованого підходу до цифровізації, коли автоматизовані системи лише кодують існуючі неефективні процеси без їхньої реальної оптимізації. Як показує аналіз, у країнах із недостатньою стратегією цифрової трансформації процеси електронного документообігу часто залишаються громіздкими та непрозорими, що загрожує створенням «цифрової бюрократії» [76, с. 27-28].

Нарешті, впровадження складних технологій, таких як алгоритми машинного навчання для виявлення аномалій у великих даних, потребує значних ресурсів і кваліфікації. Водночас у багатьох антикорупційних органах спостерігається дефіцит фахівців у сфері data science та недостатнє ІТ-оснащення, що стримує розвиток таких інструментів і створює технологічні прогалини у протидії корупції.

3.3. Удосконалення антикорупційного законодавства та оптимізація діяльності антикорупційних органів в Україні

В умовах постійного оновлення суспільно-політичних процесів та зростаючих вимог до прозорості й підзвітності органів державної влади вдосконалення антикорупційного законодавства та оптимізація діяльності спеціалізованих органів з протидії корупції постають як ключові складові забезпечення ефективної антикорупційної політики. Адже лише за умови чіткої, узгодженої та функціональної нормативно-правової бази, а також злагодженої роботи уповноважених інституцій, можливо досягти суттєвого зменшення корупційних ризиків та підвищити рівень довіри громадян до влади. Відтак, подальший виклад спрямовано на аналіз основних напрямів правового та інституційного вдосконалення у цій сфері, що є необхідним як для виконання міжнародних зобов'язань України, так і для забезпечення сталого розвитку правової держави.

Першим кроком є комплексний аналіз усіх нормативно-правових актів, що визначають відповідальність за корупційні правопорушення, задля виявлення термінологічних та процедурних колізій між Законом України «Про запобігання корупції», Кримінальним кодексом та Кримінальним процесуальним кодексом. Такий аналіз, проведений на основі методик порівняльно-правового дослідження, дозволяє чітко встановити невідповідності у визначеннях «хабар», «конфлікт інтересів» та «непрямі вигоди», які наразі спричиняють неоднакову практику кваліфікації корупційних діянь у слідчих та судових органах. Водночас, на підставі отриманих результатів доцільно сформулювати уніфікований глосарій антикорупційних термінів, що відобразить найкращі напрацювання науковців і закордонний досвід [77, с. 191-192].

Після уніфікації термінології наступним завданням є узгодження процесуальних норм щодо повідомлення правоохоронних органів на підставі висновків НАЗК із положеннями КПК. Таке гармонізування виключає ризик відмови суду прийняти докази через невідповідність процедур або блокування проваджень за формальними підставами, що підтверджується висновками практики Європейського суду з прав людини щодо правомірності процедурного оформлення доказів. Зважаючи на це, необхідно закріпити чіткі строки та форми подання висновків НАЗК, погодивши їх із положеннями КПК про процесуальні терміни та дії слідчого.

Узгоджена система термінів і процедур відкриває шлях до розширення переліку корупційних діянь у Кримінальному кодексі України. Зокрема, включення до нього окремого складу злочину за незаконне лобіювання та зловживання посадовими повноваженнями шляхом надання непрямих вигод сприятиме комплексному реагуванню на сучасні форми корупції, які нині мають ознаки «сірого» лобізму й недекларованих переваг [78, с. 242]. Одночасно необхідно доповнити Закон України «Про запобігання корупції» відповідними адміністративними стягненнями, що створить подвійний механізм відповідальності – кримінальний і адміністративний – для осіб, які вдаються до новітніх корупційних схем [6].

Крім того, узгодження антикорупційного законодавства передбачає імплементацію в національні акти ключових положень міжнародних стандартів, зокрема Конвенції ООН проти корупції та рекомендацій GRECO й ОЕСР щодо захисту викривачів та невідворотності покарання незалежно від статусу особи. Це вимагає внесення змін до кількох законів і підзаконних актів, які регламентують порядок здійснення перевірок декларацій та моніторингу способу життя посадовців, аби уніфікувати ці процедури і виключити їх дублювання між різними органами контролю.

Насамкінець, важливо, щоб процес гармонізації супроводжувався публічними консультаціями за участю громадянського суспільства, науковців і представників міжнародних організацій. Такий підхід не лише підвищить прозорість реформ, а й дозволить оперативно коригувати проєкти законів з урахуванням реальних потреб практики й рекомендацій експертів. Разом із цим слід розробити методичні рекомендації для органів досудового розслідування та судів, які пояснюватимуть особливості застосування нових норм, аби уникнути неоднозначності у їхньому тлумаченні та забезпечити своєчасне впровадження змін у правозастосовній практиці [79, с. 123].

Лише системне поєднання уніфікації термінології, гармонізації процедур та імплементації міжнародних стандартів створить міцну правову основу для ефективної протидії корупційним правопорушенням в Україні.

Першим елементом оптимізації є уточнення повноважень кожного антикорупційного органу з метою усунення функціонального перекриття та підвищення ефективності їхньої взаємодії. У цьому контексті, наприклад, слід чітко розмежувати кримінально-процесуальні функції НАБУ та САП від превентивних повноважень НАЗК, що відповідає рекомендаціям ОЕСР щодо спеціалізації антикорупційних інституцій. Крім того, це розмежування дозволяє зосередити кадрові ресурси та експертні компетенції кожного органу на пріоритетних завданнях, що підтверджується досвідом структур у Румунії та Литві, де чітка спеціалізація сприяла зростанню показників розслідувань і рівня засуджень.

У зв'язку з цим важливо створити міжвідомчу координаційну раду за участю керівників НАБУ, САП, НАЗК і ВАКС, що працюватиме на регулярній основі для оперативного обміну інформацією та погодження стратегічних пріоритетів. Такий підхід відповідає практиці ЄС, де міжвідомчі наради значно розширили обсяг обміну даними та узгодили методологію розслідувань. При цьому слід запровадити єдину інформаційну систему із чітко визначеними правами доступу, що забезпечить захищений та автоматизований обмін справами, аналітичними звітами та результатами перевірок декларацій.

Водночас ключовим завданням є закріплення фінансової автономії антикорупційних інститутів шляхом статутного визначення механізму їхнього фінансування, наприклад, через фіксовану частку у держбюджеті або окрему бюджетну програму. Міжнародні експерти, зокрема Фонд Східна Європа, відмічають, що незалежне бюджетне забезпечення є запорукою незмінності антикорупційної діяльності та запобігання тиску через маніпуляцію фінансовими ресурсами [80, с. 5-6].

У свою чергу, удосконалення кадрових процедур має включати відкритий і конкурентний добір слідчих, прокурорів та суддів із подальшою сертифікацією та регулярним професійним навчанням. Згідно зі звітом UNODC, запровадження таких конкурсних процедур з участю незалежних міжнародних і громадських експертів значно підвищує рівень довіри до інституцій та якість розслідувань.

Не менш важливою є розробка єдиних стандартів внутрішнього аудиту та оцінки ефективності кожного органу, що дозволить відстежувати ключові показники результативності (KPI) – кількість порушених справ, строк розслідування, показник засуджень та обсяги відшкодованих збитків. Такі стандарти базуються на рекомендаціях Світового банку щодо оцінки ефективності публічних інституцій і сприяють підвищенню прозорості їхньої діяльності.

Наостанок, доцільно передбачити механізми громадського і парламентського контролю, зокрема через публічні щоквартальні звіти, відкриті громадські слухання та залучення незалежних аналітиків до перевірки

результатів. Подібна практика запроваджена в країнах Скандинавії, де громадянський нагляд став важливою складовою антикорупційної архітектури та забезпечив високий рівень довіри до правоохоронних органів [81, с. 85].

Ефективна боротьба з корупцією в Україні вимагає не лише наявності спеціалізованих органів, а й їхньої чіткої координації, функціонального розмежування та інституційної стійкості. Відповідно, оптимізація інституційної структури антикорупційних органів є ключовим елементом у забезпеченні прозорості, підзвітності та ефективності антикорупційної політики.

З метою підвищення ефективності взаємодії між цими органами доцільно впровадити єдину електронну платформу для обміну інформацією та координації дій. Така система дозволить оперативно передавати матеріали справ, уникати затримок у розслідуваннях та забезпечити прозорість процесів. Подібні ініціативи вже реалізуються в рамках підтримки міжнародних партнерів, зокрема ОЕСР, які наголошують на необхідності цифровізації антикорупційної інфраструктури.

Необхідним кроком є також забезпечення фінансової незалежності антикорупційних органів. Встановлення гарантованого фінансування з державного бюджету, незалежного від політичних впливів, сприятиме стабільності їхньої роботи та дозволить планувати довгострокові стратегії. Такий підхід відповідає рекомендаціям міжнародних організацій, які підкреслюють важливість інституційної автономії у боротьбі з корупцією.

Крім того, кадрове забезпечення антикорупційних органів має базуватися на прозорих та конкурентних процедурах відбору. Запровадження відкритих конкурсів з участю представників громадськості та міжнародних експертів дозволить залучити висококваліфікованих та добросовісних фахівців. Такий підхід вже застосовується при призначенні суддів ВАКС, що позитивно впливає на довіру суспільства до судової системи [82, с. 32].

Для забезпечення ефективної координації дій антикорупційних органів доцільно створити постійно діючі міжвідомчі координаційні ради або штаби. Вони повинні включати керівників НАБУ, САП, НАЗК та ВАКС і регулярно

аналізувати результати діяльності, виявляти проблемні питання та розробляти спільні рішення. Такий механізм сприятиме узгодженості дій та підвищенню ефективності антикорупційної політики в цілому.

У контексті системної протидії корупції в Україні моніторинг та оцінка ефективності антикорупційних заходів є ключовими інструментами забезпечення прозорості, підзвітності та результативності впроваджених реформ. Ці процеси дозволяють не лише виявляти недоліки в реалізації антикорупційної політики, але й формувати обґрунтовані рекомендації для її вдосконалення, що особливо актуально в умовах інтеграції України до європейського правового простору.

Одним із центральних елементів моніторингу є система електронного декларування, яка забезпечує прозорість фінансового стану публічних службовців. Зокрема, впровадження автоматизованої перевірки декларацій дозволило значно підвищити ефективність фінансового контролю [83]. Цей підхід відповідає рекомендаціям Групи держав проти корупції (GRECO) щодо забезпечення фінансової прозорості та підзвітності публічних службовців.

Крім того, важливою складовою моніторингу є оцінка ефективності антикорупційних органів. Згідно з оцінкою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Україна продемонструвала значний прогрес у реалізації антикорупційних реформ, зокрема у сфері запобігання корупції та забезпечення доброчесності. ОЕСР відзначає, що впровадження ризик-орієнтованої перевірки декларацій, яка зосереджується на високопосадовцях, сприяє підвищенню ефективності антикорупційної політики [84].

Водночас, міжнародні організації наголошують на необхідності подальшого вдосконалення механізмів моніторингу. Наприклад, GRECO рекомендує Україні впровадити систему випадкового розподілу справ між прокурорами та чітко визначити дисциплінарні правопорушення, пов'язані з поведінкою прокурорів, а також розширити спектр дисциплінарних санкцій для забезпечення кращої пропорційності та ефективності. Ці рекомендації

спрямовані на зміцнення незалежності та доброчесності антикорупційних інституцій [85].

З метою підвищення ефективності моніторингу та оцінки антикорупційних заходів, доцільно також забезпечити регулярне проведення незалежних аудитів діяльності антикорупційних органів. Такі аудити мають включати аналіз досягнутих результатів, виявлення системних проблем та формування рекомендацій для подальшого вдосконалення антикорупційної політики. Крім того, важливо забезпечити відкритість та доступність результатів моніторингу для громадськості, що сприятиме підвищенню довіри до антикорупційної системи.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання бакалаврського дослідження досягнуто його основну мету – наукове обґрунтування теоретичних та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення антикорупційної політики в Україні. У межах дослідження було реалізовано комплексне вирішення поставлених завдань, що дало змогу отримати ґрунтовні висновки як теоретичного, так і прикладного характеру.

Перш за все, проведено глибокий аналіз дефініцій «корупція» та «антикорупційна політика» в українському законодавстві, міжнародних актах і науковій літературі. Встановлено, що антикорупційна політика – це не лише сукупність нормативно закріплених заходів, а й динамічна система дій, яка включає нормативно-правові, організаційні, інституційні, управлінські, інформаційні та освітні компоненти, спрямовані на запобігання, виявлення та нейтралізацію корупційних проявів. Такий підхід вимагає міждисциплінарного розуміння корупції як складного соціального феномена, що пронизує як публічну, так і приватну сфери. Виокремлено базові принципи, на яких має ґрунтуватися ефективна антикорупційна політика: верховенство права, законність, відкритість, підзвітність, доброчесність, справедливість, невідворотність відповідальності, забезпечення незалежності антикорупційних інституцій та залучення громадськості до процесів моніторингу і контролю.

Здійснений аналіз нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики України засвідчив наявність базових законодавчих актів, таких як Закон України «Про запобігання корупції», Закон «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки», Кримінальний кодекс України, інші підзаконні акти та міжнародно-правові зобов'язання України (Конвенція ООН проти корупції, рекомендації GRECO тощо). Водночас встановлено, що формальна наявність правових норм не завжди забезпечує їх ефективну реалізацію. Основними викликами на цьому рівні є нормативна

фрагментарність, колізії між положеннями актів, недостатня деталізація процедур застосування превентивних інструментів, недосконалість механізмів моніторингу й контролю за дотриманням антикорупційного законодавства. Увага була зосереджена також на відсутності належного правового регулювання у сфері захисту викривачів, цифрового контролю, обігу відкритих даних і функціонування етичних стандартів у публічному секторі.

Комплексна оцінка функціонування інституцій антикорупційної політики показала, що Україна має достатньо розгалужену інституційну систему: НАЗК відповідає за превенцію та контроль за деклараціями; НАБУ здійснює розслідування; САП забезпечує процесуальне керівництво; ВАКС здійснює спеціалізоване судочинство; АРМА відповідає за управління конфіскованими активами; ДБР – за розслідування корупції на рівні найвищих посад. Незважаючи на загальне структурне наповнення, робота цих органів залишається обмеженою низкою чинників: впливом політичного середовища, нестачею ресурсів, обмеженим доступом до цифрових інструментів, дублюванням повноважень, слабкою координацією дій, а також незавершеністю реформи правоохоронної і судової систем.

Порівняльний аналіз закордонного досвіду у сфері антикорупційної політики, зокрема в Естонії, Сінгапурі, Канаді, Данії, Швеції та Нідерландах, засвідчив, що результативність боротьби з корупцією безпосередньо залежить від рівня цифровізації публічних сервісів, довіри громадян до влади, наявності ефективних механізмів громадського контролю та етичної доброчесності посадовців. Особливо значущим є досвід Естонії, де функціонує інтегрована міжвідомча цифрова інфраструктура X-Road, яка забезпечує прозорість та безпеку доступу до державних послуг. Наголошено, що імплементація подібних рішень в український контекст стримується низкою об'єктивних бар'єрів: застарілістю IT-інфраструктури, нерозвиненістю цифрової грамотності у публічному секторі, неврегульованістю законодавства щодо відкритих даних і кібербезпеки.

На підставі проведеного аналізу запропоновано низку практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення антикорупційної політики в Україні. Передусім йдеться про необхідність законодавчої деталізації процедур внутрішнього контролю, впровадження комплексної системи моніторингу доброчесності на основі аналітики великих даних, створення єдиного цифрового реєстру для декларацій, закупівель, конфліктів інтересів та звітності про викриття порушень. Особливого значення набуває розробка механізмів захисту викривачів, що потребує окремого закону або внесення змін до чинного законодавства. Важливим напрямом є посилення спроможності інституцій шляхом кадрового перезавантаження, підвищення оплати праці, створення незалежних наглядових рад та забезпечення сталого фінансування. У сфері освіти і просвіти доцільним є розвиток антикорупційних навчальних програм, інформаційних кампаній, інтеграція антикорупційної тематики в систему загальної середньої та вищої освіти, підтримка незалежних медіа й громадських ініціатив

Загалом результати дослідження дозволяють констатувати, що антикорупційна політика в Україні набула стратегічного значення як чинник національної безпеки, стабільності публічного управління та економічного розвитку. Попри досягнення останнього десятиліття, її реалізація залишається фрагментованою, що вимагає концептуального перегляду пріоритетів. Подолання корупції можливе лише за умов поєднання формального правового реагування з довгостроковим стратегічним плануванням, орієнтованим на доброчесність, відкритість і сталість. Державна антикорупційна політика має перейти від декларативного до результатноорієнтованого формату, в якому кожна дія базується на аналітичних даних, постійному зворотному зв'язку з громадськістю та системному використанні цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юдін О. В. Антикорупційна політика в Україні: шляхи удосконалення : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : 281 «Публічне управління та адміністрування» / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. 85 с.
2. Катуків О. А., Соловйов В. П. Теоретичні аспекти формування антикорупційної політики в ракурсі державного управління (за досвідом країн, що розвиваються). *Державне будівництво*. 2022. № 2 (32). С. 77-91.
3. Петрашко С. Я. Міжнародно-правовий механізм протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 «Міжнародне право». Київ, 2012. 20 с.
4. Охонько С. Теоретико-методологічні засади формування державної антикорупційної політики під час виборчого процесу в Україні : дис. ... д-ра філософії в галузі держ. упр. : 281. Київ, 2024. 209 с.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 24.04.2025).
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII : станом на 4 квіт. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 24.04.2025).
7. Басанцов І. В., Зубарева О. О. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2016. 113 с.
8. Про нас. ProZorro. URL : <https://prozorro.gov.ua/about> (дата звернення: 24.04.2025).
9. Лукашевич С. Ю. Принципи антикорупційної політики та антикорупційної діяльності. *Запобігання корупції у приватному секторі* : матеріали наук.-практ. онлайн «круглого столу», присвяч. 25-річчю із дня

створення НДІ вивч. пробл. злочинності та 95-річчю із дня народж. акад. Володимира Сташиса, м. Харків. Харків, 2020. С. 92-96.

10. Заброда Д. Г. Окремі питання системи принципів державної антикорупційної політики в Україні. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право*. 2011. Вип. 2. С. 38-43.

11. Білоус А. О. Проблеми та перспективи реформування системи публічного управління в умовах воєнного часу. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 3. С. 23-29. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.3.3>.

12. Запобігання корупції у приватному секторі : монографія / В. С. Батиргарєєва, Б. М. Головкін, О. В. Новіков [та ін.] ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. 286 с.

13. Кушнар'єв І. В. Варіативність політичної корупції. *Гуманітарні студії* : матеріали міжнар. науково-теорет. конф., м. Київ. Київ, 2017. С. 327-330.

14. Vozniuk A. Psychological Theories of Explanation of Corruption. *Ūridična psihologîâ*. 2019. Vol. 25, № 2. P. 7-15. URL : <https://doi.org/10.33270/03192502.7> (date of access: 26.04.2025).

15. Пироговська В. О., Предместніков О. Г., Гончарук О. В. Запобігання корупції в органах державної влади України: роль адміністративного права. *Академічні візії*. 2024. Вип. 27. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/836>.

16. Пряміцин В., Ніколюк А. Антикорупційна діяльність України: історія, помилки, шляхи подолання неефективної боротьби з корупцією. *Право і суспільство*. 2019. Т. 2, № 2. С. 21-26.

17. Нонік В. В. Формування та реалізація антикорупційної політики в Україні: теорія, методологія, практика : монографія. Житомир : О.О. Євенок, 2019. 316 с.

18. Клим Р. Методологічна основа сучасних досліджень політичної корупції. *Чорноморські наукові студії* : матеріали VII всеукр. мультидисциплінар. конф., 14 трав. 2021 р. Одеса.

19. Індекс сприйняття корупції у світі – 2024. URL : <https://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення: 29.04.2025).

20. Дослідженні спроможності, управління і взаємодії органів антикорупційної інфраструктури України / Transparency International Ukraine. URL : <https://ti-ukraine.org/news/naskilky-efektyvno-pratsyuyut-organy-antykoryuptsijnoyi-infrastruktury-rezultaty-doslidzhennya-transparency-international-ukraine> (дата звернення: 29.04.2025).

21. The many faces of corruption : tracking vulnerabilities at the sector level / ed. J. E. Campos, S. Pradhan. URL : <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents1.worldbank.org/curated/en/571831468315566390/pdf/399850REPLACEMENT101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>.

22. Лісовська Ю., Лісовський П., Литвиненко В. Антикорупційне право : навч. посіб. Київ : Кондор, 2019. 240 с.

23. Янюк Н. В. Запобігання корупції на публічній службі: правове регулювання в Україні та досвід країн європейського союзу. *Publishing House «Baltija Publishing»*. 2020. С. 2-19.

24. Роз'яснення та рекомендації / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/metodychni-rekomendatsiyi-2> (дата звернення: 29.04.2025).

25. Татаренко Г. В. Реформа інституту викривачів корупції в Україні: довгоочікувані зміни чи імітація прогресу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2020. № 1. С. 127-142.

26. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20 черв. 2022 р. № 2322-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

27. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 04 берез. 2023 р. № 220 :

станом на 6 листоп. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-p#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

28. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20 черв. 2022 р. № 2322-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 14.05.2025).

29. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X : станом на 17 квіт. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 14.05.2025).

30. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листоп. 2015 р. № 772-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 21.05.2025).

31. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 21.05.2025).

32. Про затвердження Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики : наказ Нац. агентства з питань запобігання корупції від 28 черв. 2023 р. № 134 : станом на 6 берез. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1153-23#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

33. Коліушко І. О. Моніторинг державної політики: нові технології та виклики для України. *Журнал європейських політичних і правових досліджень*. 2023. Т. 2, № 33-38. URL : <https://jepls.in.ua/index.php/1/article/view/107>.

34. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII : станом на 8 листоп. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

35. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII : станом на 25 берез. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

36. Про утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : наказ Офісу Генерального прокурора від 4 січ. 2024 р. № 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003905-24#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

37. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції : постанова Кабінету Міністрів України від 18 берез. 2015 р. № 118. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-п#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

38. Звіти про роботу / НАБУ. URL : <https://nabu.gov.ua/activity/reports> (дата звернення: 29.04.2025).

39. Іванов В. Антикорупційна прокуратура в Україні: проблеми формування та функціонування. *Юридична Україна*. 2022. № 6. С. 37-42.

40. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL : <https://corruptinfo.nazk.gov.ua> (дата звернення: 29.04.2025).

41. TI Ukraine запустила платформу справ Вищого антикорупційного суду. *Юридична газета*. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/ti-ukraine-zapustila-platformu-sprav-vishchogo-antikorupciynogo-sudu-.html> (дата звернення: 29.04.2025).

42. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII : станом на 25 жовт. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

43. Смокович М. І. Інституційне забезпечення антикорупційної політики: сучасні виклики. *Вісник НАПрНУ* : 2023. № 1. С. 119-124.

44. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

45. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII : станом на 4 квіт. 2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

46. Головатий Л. І. Теорія поділу влади і прокуратура. *Вісник прокуратури*. 2020. № 12. С. 11-19.
47. Федоришина О. І. Антикорупційна політика: теоретико-правовий аналіз. Київ : Юрид. думка, 2020. Т. 2, № 10.
48. Вищий антикорупційний суд. URL : <https://hcac.court.gov.ua/hcac/gromadyanam/reports> (дата звернення: 29.04.2025).
49. Звіти / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/zvity/> (дата звернення: 29.04.2025).
50. Комісія САП повинна затвердити переможця якнайшвидше / Transparency International Ukraine. URL : <https://ti-ukraine.org/news/komisiya-sap-rovynna-zatverdyty-peremozhtsya-yaknajshvydshe/> (дата звернення: 29.04.2025).
51. Політичні аналізи за період воєнного стану / Центр політико-правових реформ. URL : <https://pravo.org.ua/weekly-policy-analyzes/#25-01> (дата звернення: 29.04.2025).
52. Ukraine Report 2024. Enlargement and Eastern Neighbourhood. URL : https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en (date of access: 29.04.2025).
53. Мельник М. Протидія корупції в Україні: правовий аналіз, практика, виклики. Київ : Юрінком Інтер, 2020.
54. Prevention of Corruption Act 1960 - Singapore Statutes Online. URL : <https://sso.agc.gov.sg/Act/PCA1960> (date of access: 14.05.2025).
55. Artello K., Albanese J. S. Investigative decision-making in public corruption cases: Factors influencing case outcomes. *Cogent Social Sciences*. 2019. Vol. 5, № 1. URL : <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1670510> (date of access: 14.05.2025).
56. Corruption-related reports fall 8% in 2023, situation «firmly under control» : CPIB. CNA. URL : https://www.channelnewsasia.com/singapore/cpib-corruption-public-sector-private-annual-report-2023-4302236?utm_source=chatgpt.com (date of access: 14.05.2025).

57. Geva-Kleinberger A. Semitic Dialects and Dialectology: Fieldwork-Community-Change, Maciej Klimiuk (ed.). Heidelberg: Heidelberg University Publishing, 2022. 401 pp. *Mediterranean Language Review*. 2023. Vol. 30, № 1. P. 279-285. URL: <https://doi.org/10.13173/mlr.30.1.279> (date of access: 14.05.2025).

58. United States Code. GovInfo / U.S. Government Publishing Office. URL : <https://www.govinfo.gov/app/collection/uscode/2023/title15> (date of access: 14.05.2025).

59. Samuel C. Leifer Protecting Whistleblower Protections in the Dodd-Frank Act / University of Michigan Law School Scholarship Repository. URL : <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol113/iss1/3> (date of access: 14.05.2025).

60. SEC.gov / Whistleblower Program. SEC.gov. URL : https://www.sec.gov/enforcement-litigation/whistleblower-program?utm_source.com (date of access: 15.05.2025).

61. How the SEC Whistleblower Program Is Changing the Enforcement Landscape / ACS. American Constitution Society. URL : https://www.acslaw.org/expertforum/how-the-sec-whistleblower-program-is-changing-the-enforcement-landscape/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 21.05.2025).

62. Brînză G., Șargarovchi M. Analiza strategică prin prisma activității centrului național anticorupție. *Legea și viața*. 2021.

63. Weakening of the Anti-corruption System in Romania. PISM. URL : https://www.pism.pl/publications/Weakening_of_the_Anti_corruption_System_in_Romania?utm_source=.com (date of access: 14.05.2025).

64. Organized crime, corruption / Prosecutor General's Office. URL : <https://www.prokuraturos.lt/en/activities-of-prosecution/organized-crime-corruption/4417>.

65. Lithuania / European Public Prosecutor's Office. URL : https://www.eppo.europa.eu/en/about/members/lithuania?utm_source=chatgpt.com (date of access: 15.05.2025).

66. The State Prosecutor for Serious Economic Crime, Denmark. Practical Law. URL : [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-542-9005?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-542-9005?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)) (date of access: 21.05.2025).

67. Гановська К. О. Цифровізація державних послуг як інструмент боротьби з корупцією: проблеми та перспективи в Україні : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : 281 «Публічне управління та адміністрування» / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2024. 97 с.

68. Майстренко К. М. Управління проєктами та програмами у сфері публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 93-96.

69. Габуда А. С., Огерук І. С. Законотворча еквілібристика з е-декларуванням в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 5. Том 34 (73). С. 19-24.

70. Інформаційні інтернет-ресурси в системі забезпечення транспарентності публічних та місцевих фінансів / О. О. Захаркін, Л. С. Захаркіна, О. С. Квілінський, Р. Ю. Чухно. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2022. № 3. С. 106-112. DOI: 10.21272/1817-9215.2022.3-12.

71. Lebedeva J. State of electronic governance development in ukraine. *Young Scientist*. 2019. Vol. 11, № 75. URL : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-74> (date of access: 15.05.2025).

72. Директива (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради від 20 червня 2019 року про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору : від 26 черв. 2019 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-19#Text.

73. Making government & politics more accountable & transparent. *Sunlight Foundation*. URL : <https://sunlightfoundation.com/> (date of access: 15.05.2025).

74. Co-Building an Open Digital Future. Open Data China. URL : <https://opendatachina.org/> (date of access: 16.05.2025).

75. Коржов Г. О., Єнін М. Н. Кібербезпека в умовах цифрової нерівності: до постановки соціологічної проблеми. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право* : зб. наук. пр. 2024. № 3 (63). С. 17-27.

76. Кудінова А. О. Формалізація ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах цифровізації. *Управління змінами та інновації*. 2024. № 12. С. 25-31. DOI <https://doi.org/10.32782/CMI/2024-12-4>.

77. Музичук Е. О. Адміністративні форми та методи запобігання та протидії корупційним проявам у публічній службі. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Т. 29, № 2. С. 189-199. URL : <https://doi.org/10.32631/vsa.2023.2.14> (дата звернення: 16.05.2025).

78. Солонар А. В., Зимогляд І. І. Напрямки удосконалення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції в органах державної влади. *Форум права*. 2016. №3. С. 240-245.

79. Лук'янова Г. Потреба оптимізації правового забезпечення державної політики у сфері протидії корупції, як виклик сьогодення. *Juridical science*. 2020. № 6 (108). С. 120-126. URL : <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.14> (дата звернення: 16.05.2025).

80. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf.

81. Пархоменко-Куцевіл О. Modern approaches to problems of anti-corruption public authorities reform in Ukraine. *Scientific notes of the University «KROK»*. 2019. Р. 85-93. URL : <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-85-93> (date of access: 16.05.2025).

82. Гришина Н. В., Ростовська К. В. Державна антикорупційна політика як адміністративно-правова категорія. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 31-33. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/4.pdf.

83. Koval B. Directions for improving anti-corruption policy in the healthcare sector. *Scientific Notes Series Law*. 2022. Vol. 1, № 13. URL : <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-13-226-231> (date of access: 21.05.2025).

84. ОЕСР позитивно оцінила роботу системи антикорупційних органів України : звіт / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/oesr-pozytyvno-otsynyla-robotu-systemy-antykoriupciynyh-organiv-ukrainy-zvit/> (дата звернення: 17.05.2025).

85. GRECO позитивно оцінило прогрес України у виконанні рекомендацій щодо запобігання корупції серед суддів, прокурорів та парламентарів / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/ukraina-vykonala-nyzku-rekomendatsiy-greco-v-sferi-zapobigannya-koriuptsii-sered-narodnyh-deputativ-suddiv-ta-prokuroriv/> (дата звернення: 17.05.2025).

86. Звіт про виконання Україною рекомендацій GRECO. *НАЗК* | Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/uk/oprylyudneno-zvit-pro-vykonannya-ukrayinoyu-rekomendatsij-greco/> (дата звернення: 13.05.2025).